

Rechtskrondig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

OVER EUTHANASIE

1. Het is een traditie geworden dat naar aanleiding van de openingszitting van de Conferentie van de Jonge Balie, een rede wordt gehouden over een of ander actueel probleem, dat de aandacht gaande houdt van de gemeenschap en vooral dan van de juridische wereld. Ik heb er dan ook aan gehouden U te onderhouden over een probleem dat zo oud is als de mensheid zelf, en anderzijds toch ook weer brandend actueel ⁽¹⁾, nl. de euthanasie.

Inderdaad, van oudsher hebben wetenschapslui van allerlei pluimage zich over het vraagstuk gebogen en steeds ook werd de euthanasie onder een of andere vorm toegepast. Wellicht nooit nochtans is de euthanasie zo veelvuldig het voorwerp geworden van discussie als in onze 20e eeuw. Nooit werd er in congressen zoveel over gesproken. Nooit werd er in kranten, boeken en wetenschappelijke tijdschriften zoveel over geschreven. Nooit werd ze, helaas, op zo grote schaal toegepast (cfr. de eugenetische euthanasie in nazistisch Duitsland en de economische euthanasie in Indië).

Het vraagstuk der euthanasie maakt aldus deel uit van een waaier van hedendaagse problemen die de geesten van de mensen beroeren, als daar zijn de abortus ⁽²⁾, de sterilisatie (al dan niet met een Indische transistor als premie), de castratie van seksuele delinquenten ⁽³⁾, de transplantatie van menselijke organen ⁽⁴⁾, het druggebruik, de doping, vrije liefde, reclame voor homofilie, enz., kortom, een geheel van vraagstukken die nog veel inkt zullen doen vloeien en nog veel passies zullen doen oplaaien, precies omdat ze de fundamenteën zelf van onze traditionele samenleving in het gedrang brengen en dreigen aan te tasten, zodat zij noodzakelijkerwijze in botsing komen met de instinctmatige drang tot zelfbehoud, levend in elk individu en in elke collectiviteit.

Onder al deze problemen neemt dit van de euthanasie een vooraanstaande plaats in, hoewel we ons over de feitelijke toepassing ervan onmogelijk een adequaat beeld kunnen vormen, vermits vrijwel alles wat op dit gebied gebeurt tot het kriminologisch « Dunkelziffer » behoort en geen statistieken toelaat. Maar ongetwijfeld staat het vast dat bekende processen, zoals dit van januari 1950 te Connecticut (geval Carol Paight) ⁽⁵⁾, dit van Dr. Sander te New Hampshire ⁽⁶⁾ en het proces van Luik van 1962, kwantitatief gezien, slechts een peulschilletje zijn.

Dit neemt nochtans niet weg dat genoemde gevallen, samen met de schokkende praktijken van Nazistisch Duitsland, aan het probleem een nieuwe dimensie hebben gegeven doordat zij het — mede door toedoen van pers- en communicatiemedia — aan de vrijwel uitsluitende interessesfeer van wetenschapsmensen hebben onttrokken en op straat hebben gebracht, zodat de noodzakelijke sereniteit plaats gemaakt heeft voor drift en passie.

Of herinneren we ons niet meer de opgelaaide hartstochten van de massa in de affaire van Luik ? De bedreigingen geuit aan het adres van magistraten en juryleden ? Het uitbundig applaus na de vrijspraak ? ⁽⁷⁾. En, eens dat de massa is aangegrepen, laat ze zich gemakkelijk uitbuiten door meedogenloze profiteurs die er munt willen uit slaan. Aldus leest men geregeld in de Britse krant « The Observer » volgende aankondiging : « mercifull release for incurable sufferers is the aim of the Euthanasia Society, 13, Prince of Wales Terrace, W.8.4. ».

2. Uit hetgeen tot nog toe werd gezegd, moge reeds worden besloten dat het probleem waarvoor ik thans uw aandacht durf te vragen, bijzonder « kompleks » en « ingewikkeld » is. Het beweegt zich inderdaad aan de rand van moraal, recht, geneeskunde, psychologie, filosofie en — last but not least — godsdienst, zodat het moeilijk wordt een rechte lijn te onderkennen. Bovendien wordt het probleem zelden met de vereiste sereniteit benaderd, omdat het onmiddellijk verwijst naar twee andere begrippen, fundamenteel en existentieel voor elk menselijk bestaan, nl. « leven » en « dood », begrippen die elk mens aangrijpen en beangstigen. We worden onmiddellijk geconfronteerd met de vraag naar de eerbied voor het leven, naar de zin en de betekenis van het lijden, kortom, met de vraag naar het beschikkingsrecht van de mens over zijn leven en dood (jus vitae necisque). Maar daarnaast rijzen nog andere paradoxen, als daar zijn de voorrang van de gemeenschap op het individu (bijzonder prangend bij de eugenetische en economische euthanasie) en het probleem van de vertikale relatie God-Mens.

Wie zich waagt op dit glibberig pad van de euthanasie wordt derhalve geplaatst voor een kompleks van problemen allerhande, die hem zouden kunnen ontmoedigen en de indruk zouden kunnen doen rijzen voor een onontwarbaar labyrint te staan, waar geen uitkomst aan

te zien is. Dit is o.m. het besluit waartoe de Fransen I. Barrière en E. Lalou kwamen in een reeks artikelen die zij aan de euthanasie wijdden, na van een voorgenomen t.v.-uitzending te hebben afgezien. Bij het einde van hun onderzoek stelden zij dat ze « (étaient) plus incapables encore de juger l'euthanasie qu'ils ne l'étaient avant de commencer. Est-elle courage ou lâcheté ? Charité ou égoïsme ? Assistance ou assassinat ? Elle est tout cela à la fois... C'est pourquoi, malgré tout ce que l'on sait, tout ce que l'on croit, tout ce que l'on veut être, il est impossible de savoir quelle conduite on adoptera si un être adoré vous supplie de l'aider à mourir un peu plus tôt »⁽⁸⁾.

3. Veel misverstanden zouden nochtans reeds kunnen weggeruimd worden, indien men steeds duidelijk moest stellen wat men precies door euthanasie verstaat. Een definitie van dit begrip is nochtans niet gemakkelijk te geven. De meeste omschrijvingen die men in de literatuur aantreft schenken geen voldoening omdat zij vaak geen juiste bepaling van de te definiëren term bevatten, maar slechts een opsomming zijn van gestelde vereisten en voorwaarden zodat zij reeds, impliciet of expliciet, een goed- of afkeurend waarde-oordeel bevatten, hetgeen de essentie van een definitie vanzelfsprekend overschrijdt.

Aldus kunnen we niet als valabele working-definition beschouwen de bepaling van Apostel volgens dewelke de euthanasie erin bestaat iemand, op zijn persoonlijke aanvraag, van het leven te beroven, op de minst pijnlijke wijze en met de bedoeling hem te bevrijden van kwalen die groter zijn dan de dood zelf⁽⁹⁾. Evenmin kan aldus de bepaling van Collignon worden weerhouden die de euthanasie omschrijft als « de moord (sic) begaan op de ongeneeslijke zieke, om hem te verlichten, de moord uit medelijden met wanhopigen ». Elders zegt dezelfde auteur dat euthanasie « een misdaad is met twee ».

4. Het beste vertrekpunt terzake lijkt mij de etymologie te zijn. Etymologisch is het woord euthanasie samengesteld uit het Griekse woord « thanatos », hetgeen dood betekent. Zo gezien is euthanasie dan niets anders dan het sterven met een zachte en pijnloze dood, en staat de term rechtstreeks tegenover « dysthanasie », hetgeen dan het veroorzaken van een pijnlijke dood betekent.

Deze greep naar de etymologie en onze eerste Griekse les heeft ons echter niet veel wijzer gemaakt. Inderdaad, ze heeft ons niet geleerd of euthanasie steeds door het slachtoffer wordt ondergaan dan wel uitgelokt (hetgeen dan zelfmoord is), noch of de euthanasie steeds op enkelingen wordt toegepast dan wel ook op groepen en ganse kollektiviteiten, noch of euthanasie steeds moet in verband gebracht worden met ziekte, krankheid en dood, en geen uitstaans heeft met gezonden van geest en lichaam.

Zulks betekent niet dat de uit de etymologie afgeleide definitie van het begrip euthanasie, als zijnde het sterven met een zachte en pijnloze dood, in principe onjuist zou zijn. Het betekent echter wel dat in de praktijk en in de loop der tijden het concept euthanasie een geweldige uitbreiding heeft gekend, zodat heden ten dage mag worden gesteld dat onder euthanasie dient te worden verstaan *elk overlijden waarbij de dood niet alleen zijn werk heeft gedaan, maar waarbij een menselijk ingrijpen noodzakelijk is geweest*.

Aldus gesteld verliest het begrip euthanasie zijn oorspronkelijke authentieke betekenis van zachte dood om daarentegen te betekenen het — door tussenkomst van de mens — vrijwillig opwekken van de dood, die dan niet zelden zeer pijnlijk kan zijn. Het begrip euthanasie is derhalve nog slechts een eufemisme geworden om een harde en vaak pijnlijke realiteit aan te duiden.

Het weze volledigheidshalve aangestipt dat het Francis

Bacon is geweest (1561-1626) die in zijn bekend werk « Novum Organum » voor het eerst aan de euthanasie deze uitgebreide betekenis heeft gegeven, dewelke sindsdien steeds is blijven voortleven.

5. Deze komplekse realiteit die schuilgaat achter het begrip euthanasie, laat zich dan verder uitsplitsen in allerlei categorieën, al naargelang het criterium waarvan men vertrekt. Neemt men het aantal personen waarop euthanasie tegelijkertijd wordt gepleegd als uitgangspunt, dan kan men spreken van individuele en kollektieve euthanasie. Stelt men zich daarentegen op het standpunt van het motief dat ter rechtvaardiging van de euthanasie wordt ingeroepen, dan kan men o.m. spreken van :

— « euthanasie uit medelijden », vaak ook betiteld als « bevrijdende euthanasie », waaronder dan dient te worden verstaan hef verwekken van de dood bij mensen die gebukt gaan onder een fysische kwaal — van welke aard deze ook moge wezen — die bij de evenmens gemakkelijk een gevoel doet ontstaan van hulpeloosheid en machteloosheid, waaraan alleen de dood uitkomst en verlichting kan bieden (mercy-killing) ;

— « eugenetische euthanasie », of het veroorzaken van de dood op bepaalde categorieën van mensen (zoals immorelen, abnormalen, monsters, idioten, enz.), die geacht worden een schending te zijn van de gaafheid van ras of natie ;

— « economische euthanasie », nl. deze gepleegd op de zgn. « bouches inutiles », meestal zieken en ouderlingen, met de bedoeling hen uit te schakelen uit het economisch proces, voor hetwelk zij nog uitsluitend een last zijn, aldus bv. in tijden van schaarste aan levensmiddelen⁽¹⁰⁾.

Al deze uitsplitsingen laten zich dan weer overkoepelen door een ander onderscheid, meer gegrond op het al of niet aanwezig zijn van het bijzonder opzet de dood te veroorzaken, onderscheid dat zeer vaak en in alle milieus wordt gehanteerd, m.n. dit tussen actieve en passieve euthanasie. In deze optiek verstaat men door actieve euthanasie het opzettelijk ingrijpen van de mens met als enig en uitsluitend doel de dood te veroorzaken, welk het onderliggend motief ook moge wezen. Passieve euthanasie daarentegen wordt dan begrepen als bestaande in de aanwending van bepaalde therapeutische middelen met het onmiddellijk opzet het lijden van iemand te verzachten, maar met het noodzakelijk neveneffect dat de dood wordt bespoedigd. Zij kan ook bestaan in het opzettelijk nalaten van een bepaalde therapie die voor gevolg zou kunnen hebben een zinloos geacht leven in stand te houden of te verlengen. Passieve euthanasie heeft dus steeds betrekking op mensen die zwaar lijden en hevige pijnen doorstaan en waarvan, volgens de verworvenheden van de medische wetenschap op dat ogenblik, met zekerheid binnen afzienbare tijd de dood kan worden voorspeld. We zouden dus terecht kunnen spreken van medisch-agonale euthanasie⁽¹¹⁾.

6. Eerder werd reeds geïnsinueerd dat de euthanasie, hoewel heden ten dage aktueller dan ooit⁽¹²⁾, een verschijnsel is van alle tijden, d.w.z. dat het sinds de oorsprong van het mensdom op een of andere manier in de praktijk toepassing vond en in de theorie voor- en tegenstanders had.

In het oude Griekenland, vooral in Sparta, werd de euthanasie — onder de vorm hoofdzakelijk van eugenetische en economische euthanasie — frekwent toegepast, vooral op pasgeboren. De bekende griekse wijsgeer Plato (427-347 voor Christus) steekt het niet onder stoelen of banken dat hij slechts belangstelling koestert voor de gezonden van geest en lichaam. In het derde boek van zijn « Republiek » lezen we aldus het volgende :

« In elke goed geordende politiestaat heeft ieder burger een opdracht te vervullen ; niemand kan het zich veroorloven zijn leven door te brengen in ziekte, omringd door geneesmiddelen. Gij zult in de staat een tucht en jurisprudentie scheppen zoals wij daaronder verstaan, die zich n.l. beperkt tot het verschaffen van zorgen aan de burgers die gezond zijn naar ziel en naar lichaam. Wat betreft diegenen die niet gezond van lichaam zijn: men zal ze laten sterven...

Bij Aristoteles (384-322 voor Chr.) leest men al even scherpe taal : « een wet zou moeten verbieden misvormde wezens te voeden ; en wanneer het aantal kinderen te groot is (dit getal moet inderdaad worden gelimiteerd) dan moet men... abortus verwekken » (Politiek, hoofdstuk 16).

Deze praktijken bestonden vóór de opkomst van het christianisme eveneens bij de antieke kulturen aan de boorden van de Middellandse zee en in Mesopotamië.

Het is in hoofdzaak de idee van de efficiëntie en van de ondergeschiktheid van het individu aan de gemeenschap, die de antieke wereld leidde tot miskenning van de individuele vrijheden. Volgens de belangen van de staat, stad, klan of familie werd propaganda gevoerd voor abortus en euthanasie. Uit de geschriften nochtans van Cicero (106-43 voor Chr.) mag men besluiten dat te dien tijde het gebruik niet meer bestond monsterachtige en abnormale kinderen te doden. Cicero deelt mee dat een beschikking uit de Twaalf Tafelen dienaangaande in onbruik was geraakt. In de Digesten wordt er evenmin nog melding van gemaakt.

7. Een belangrijke ommekeer in de morele evolutie komt tot stand met de opkomst en de verspreiding van het christianisme. De christelijke geloofsleer beklemtoont de menselijke waardigheid, als schepsel van God, begaafd met een onsterfelijke ziel. Voor het christianisme ligt de morele basis, wat de eerbied voor het leven betreft, in het bekende principe van de Exodus : « insontem et justum non occides ». In het christelijk perspectief is het leven slechts een « doortocht » en de doodstrijd, hoe pijnlijk ook, slechts een bleke weerspiegeling van de doodstrijd van Christus. Als schepsel ontstaat er directe verticale relatie God-Mens, die een band van afhankelijkheid impliceert, zoals tussen meester en knecht. Gezien een beschikking over het menselijk leven een beschikking is over de mens zelf, kan deze slechts toekomen aan diegene die een volkomen beschikking over de mens voert, n.l. God. Alleen wanneer God van dit recht op heerschappij afziet, kan de mens dit zelf uitoefenen. Een dergelijke bevoegdheidsdelegatie vinden we in de Openbaring slechts op één punt, n.l. de zelfverdediging ⁽¹³⁾.

In dit perspectief vinden we een scherpe veroordeling van de euthanasie in « De civitate Dei », boek I, hoofdstuk 16 en 19 van Augustinus. Hij vertrekt daarbij van het gebod « gij zult niet doden », en staft zijn stelling met twee argumenten die, dat mag men wel stellen, in vrijwel alle christelijk geïnspireerde tractaten tot op heden weer te vinden zijn, en die kunnen samengevat worden als volgt, n.l.

— dat God heer en meester is over leven en dood en aan Hem alleen het *jus vitae necisque* toekomt

— en dat een leven dat in de ogen van de mensen geen zin meer heeft, nog steeds een verborgen zin heeft voor God.

Deze christelijk geïnspireerde leer bleef doorheen gans de middeleeuwen de overheersende. Thomas van Aquino († 1274) herbronde ze nochtans en voorzag het zelfmoorden euthanasieverbod van een rijkere argumentatie. Aldus beklemtoonde deze eminente wijsgeer de in elke mens aanwezig zijnde drang naar zelfbehoud, naar existentie, naar « esse » ⁽¹⁴⁾, drang die zich verzet tegen het kunstmatig ontnemen van leven.

8. Een eerste reactie — in de christelijke geleerden zelf — tegen de absolute eerbied voor het leven, en met-

een een heropflakking van de antieke heidense denkbeelden dienaangaande, uit zich met de poging tot een nieuwe « Platonische republiek » in 1516. Dit jaar immers laat de Engelse katholieke Thomas Morus te Leuven een merkwaardig essai verschijnen, getiteld « Utopia », waarin we in boek II, hoofdstuk drie, het volgende lezen : « wanneer de ziekte niet alleen ongeneeslijk is, maar bovendien de oorzaak is van hevige pijnen en voortdurende angst, dan moeten de priesters en magistraten de eersten zijn om deze ongelukkigen aan te sporen tot de dood te besluiten. Zij moeten hen aantonen hoezeer zij — nu zij van geen nut meer zijn in deze wereld — verkeerd doen hun besmettelijk en smartvol leven te verlengen, waardoor zij een last zijn voor zichzelf en zich onverdraaglijk maken voor de anderen ». (er is dus een duidelijke tendens waar te nemen naar economische en eugenetische euthanasie, herinnerend aan de antieke wereld).

9. De idee van een zachte en aangepaste dood blijft van nu af aan vrijwel constant in de literatuur aanwezig en wordt met steeds meer geestdrift, vanuit alle richtingen, verdedigd. Na Morus komt als groot verdediger naar voor de reeds boven geciteerde Francis Bacon († 1626), o.a. in zijn werken « De Augmentis Scientiarum » en « Nova Atlantis ». Hij is de uitvinder van het woord euthanasie en sterk verdediger van de idee van de fysische en psychische voorbereiding tot de dood, taak die hij evenwel niet meer aan priesters en magistraten opdraagt, zoals Morus, maar alleen aan de geneesheer ⁽¹⁵⁾.

10. In weerwil van de sinds Morus ontstane strekking, komt de beroemde Duitse filosoof en moralist Emmanuel Kant (1724-1804) uit zijn werken — vooral zijn « Metaphysik der Sitten » — te voorschijn als een hevig tegenstander van elke vorm van euthanasie (zie Tugendlehre, § 6).

11. Kant stond voorzeker niet alleen met zijn radikaal standpunt, maar het is niettemin onmiskenbaar dat steeds meer en meer verdedigers van de euthanasie, in al haar vormen, naar voor treden. In 1889 lanceert Nietzsche (1844-1900) een literaire oproep tot euthanasie en eveneens op het einde van de 19de eeuw stelde de gekende filantroop Nobel aan de Italiaanse minister Crispi voor te Rome en te Milaan instellingen op te richten, waar al diegenen die gebukt gingen onder de last van het leven zouden naar toe kunnen, om er zich op de meest gemakkelijke manier van te ontdoen, n.l. door verstikking. Het voorstel scheen de minister wel praktisch maar, onder druk van een bijna algemeen verzet, verdaagde hij het, enkel als ontijdig.

12. Het baart zeker geen verwondering dat deze leerstellige theoriën uiteindelijk hun weerklank vonden in de nationale parlementen. Het moderne positivisme, atheïsme en humanisme heeft daartoe zeker mede de weg geëffend. Deze tendenzen verzetten zich steeds meer en meer tegen de in het Westen en de Angelsaksische landen overheersende christelijke doctrine, dewelke de afhankelijkheid van de mens van God als basisbeginsel huldigt. Zij bestempelen deze leer als on-menselijk en dodend voor de principieel geachte menselijke autonomie. In hun ogen leidt de christelijke doctrine fataal tot een volslagen menselijke heteronomie. Daartegen stellen zij dat de mens meester is over zijn eigen leven en dood en dat het leven hem niet is geleend, maar gegeven ⁽¹⁶⁾.

Deze denkbeelden hebben in meerdere landen geleid tot het formuleren van wetsvoorstellen allerhande, die nochtans zelden of nooit kracht van wet hebben verworven.

13. Een eerste poging tot legiferatie noteren we in Amerika ⁽¹⁷⁾. Reeds in 1890 vraagt een chirurg uit Boston dat men de euthanasie zou toelaten bij « lijdende wezens, die

het einde van hun bestaan hebben bereikt». In 1903 stelde de Geneeskundige Vereniging van de staat New York (State Medical Association) aan haar leden de vraag « of het leven van een kankerlijder, of van een T.B.C.-lijder in het laatste stadium, of nog van de verlamden, mag worden verkort door een zoete dood ». De gevallen die de vereniging dus op het oog had werden limitatief opgesomd: kanker (geopereerd, herhaald en veralgemeend), tuberculose en verlamden met een breuk van de wervelkolom. Maar niettemin werd uitdrukkelijk gepreciseerd « dat het niet gaat om enkele morfinespuitjes die op zijn minst het ekskuus hebben van een voorbijgaande verlichting; het is de moord door de geneesheer zelf die in vraag is gesteld! » Op de vraag van de vereniging werd door meer dan duizend geneesheren van New York positief geantwoord.

In 1906 werd dan voor het parlement van Ohio het eerste wetsvoorstel ingediend door Miss Ann Hall, dat luidde als volgt: « Ieder persoon die aangetast is door een ongeneeslijke ziekte, die met hevige pijnen gepaard gaat, kan de bijeenkomst vragen van een commissie, samengesteld uit minstens vier personen, die zullen beslissen over de opportuniteit aan dit pijnlijk leven een einde te stellen ». In Ohio werd dit voorstel goedgekeurd, maar het werd uiteindelijk verworpen door het Congres te Washington.

Maar voorbeelden lokken en nog hetzelfde jaar werd door zekere Dokter Gregory aan het parlement van Iowa voorgesteld dat « de personen die lijden aan een ongeneeslijke ziekte, alsook de kinderen die afzichtelijk waren verminkt, alsmede idioten, van het leven zouden worden bevrijd door een anesthesie. »

Bemerken we hierbij dat in het voorstel van Miss Ann Hall de opdracht niet meer werd toevertrouwd aan priesters en magistraten (cfr. Morus) noch aan één geneesheer (Bacon) maar wel aan een soort rechtbank, m.n. een commissie van vier leden, hetgeen in de lijn ligt van de democratische evolutie, alsook dat het zich beperkt tot de zwaar zieken die hevige pijnen doorstaan. Daarentegen worden in het voorstel van Dokter Gregory uitdrukkelijk ook de zwaar gehandicapten en idioten vermeld, wat insluit een onmiddellijk afglijden van de individuele euthanasie, naar een soort serie-euthanasie.

Terecht werd door deze voorstellen de publieke opinie in beroering gebracht en prompt werd bij de Assemblée van New York een tegenvoorstel neergelegd ertoe strekkende dat « elke persoon die door redevoeringen, circulaire, geschriften of drukwerken, prospectussen, borden, brieven en documenten of om 't even welke publiciteit, de plicht zou aanprezen om, gedekt door de wet, diegenen die zijn aangetast door een ongeneeslijke mentale of fysische ziekte, te doden, zouden schuldig verklaard worden aan moord. »

Voorwaar een strenge repressie die elke vorm van propaganda voor euthanasie uitsluit. Niettemin werden reeds in 1912 nieuwe voorstellen ingediend te Washington, die nochtans evenmin succes kenden.

Dit kon echter niet verhinderen dat veel Amerikaanse geneesheren voorstander bleven van een gematigde euthanasie en dat ze ter verspreiding van hun gedachten en uit reactie tegen de balorigheid van de wetgever, verenigingen gingen oprichten om hun ideeën kenbaar te maken. In 1935 telde een aldus bestaande vereniging in New York alleen meer dan 1.200 leden-geneesheren! Hun stem bleek nochtans nóg niet krachtig genoeg, want in 1947 werd door de Assemblée van New York, gevat door een nieuw voorstel, voor de zoveelste maal negatief geantwoord, hoewel het project niet zo verreikend was als dit van Dokter Gregory van 1906 (^{17bis}).

14. Om in de Angelsaksische sfeer te blijven, verplaatsen we ons even naar Engeland (¹⁸), waar in het jaar 1936 twee voorstellen werden naar voor gebracht. Eén ervan ging uit

van de sinds 1935 bestaande « The Voluntary Euthanasia Legislation Society » en hield een hele reeks voorwaarden in, die nogal administratief klinken, maar vooral het voorkomen van misbruiken op het oog hebben (¹⁹). Het werd nochtans door het House of Lords verworpen.

Nog in 1936 stelde een Labour-afgevaardigde, Lord Ponsonby, bij wetsvoorstel voor aan het ministerie van volksgezondheid een speciale afdeling toe te voegen, wier taak het zou zijn « de aanvragen, door zieken ingediend en voorzien van twee certificaten van ongeneeslijkheid, te onderzoeken en dan, na deskundig medisch onderzoek, al of niet verlof te geven om aan die zieke, die lijdend is aan een ongeneeslijke en bijzonder pijnlijke ziekte, een dosis narcotische middelen toe te dienen, welke nodig en voldoende is om de dood te veroorzaken. » Ook dit voorstel werd door het Hogerhuis met 35 tegen 14 stemmen kategoriek verworpen. In 1950 werd andermaal een poging door het House of Lords gekelderd.

15. Aan Duitsland komt de trieste eer toe — in de moderne en hedendaagse geschiedenis — voor het eerst de leer van de euthanasie op uitgebreide schaal te hebben toegepast. Daartoe werd door de theoretici geleidelijk de baan geëffend. Reeds in 1892 verklaarde Oppenheim: « de aktiviteit van de geneesheer beperkt zich niet alleen tot genezen, maar zij bevat eveneens voorkomen en verlichten (²⁰) ». In 1913 werd nochtans door de Reichstag een wetsvoorstel verworpen, dat nog gematigd kan genoemd worden (^{20bis}).

Spoedig zou nochtans in Duitsland de gedachte van verzachting van het agonaal leed — hetgeen toch wezenlijk is bij de euthanasie — geheel verdwijnen, om plaats te maken voor de primauteit van het gemeenschapsrecht op dit van het individu. De eerbied voor het leven zou geleidelijk aan omslaan in misprijzen. In die zin verklaarde in 1915 Elstner dat « het strafrecht, het publiek recht en het volkenrecht de regel van de eerbied voor het leven niet ten allen prijze vestigen; deze kan verlaten worden voor beschouwingen van hogere orde ». Volgens de mening van Fr. von Liszt (1927) is het onrechtvaardig een straf op te leggen aan de uitvoerder van euthanasie, want « hij heeft geen enkele kriminele bedoeling gehad (noch geuit) door zijn akt, die door de belanghebbende als een bevrijding werd gevoeld ».

Verklaringen van die aard leggen ons uit hoe de Duitse geneesheren tot de uitvoering van Hitlers bevelen zijn overgegaan, aldus bv. van het dekreet van 1 september 1939, dat luidde als volgt: « De Reichsleiter Bauhler en de geneesheer Brandt zijn, onder hun verantwoordelijkheid, ermee belast de bevoegdheid van sommige geneesheren uit te breiden, wat betreft het aanduiden van personen aan wie, na binnen de grenzen van het menselijk oordeel en tengevolge van een diepgaand medisch onderzoek ongeneesbaar verklaard te zijn, door de dood bevrijding mag geschonken worden ».

Maar de idee van de pijnloze dood werd spoedig vervangen door deze van de kollektieve uitroeiing. Op het overlijdensbericht voor de familie, dat volgde op de « deportatie », stond vermeld: « Omwille van zijn ernstige mentale ziekte, was het leven voor de overledene slechts een lijdensweg; daarom moet U zijn dood aanvaarden als een bevrijding van het lijden. Gezien het dreigend epidemiegevaar hebben de politieautoriteiten het bevel gegeven het lijk te doen verbranden ». En Dokter Karl Brandt verklaarde op het proces van Nüremberg: « het was niet het lijden dat ons interesseerde, maar wel de mentale toestand in haar geheel, de desintegratie van de persoonlijkheid ».

16. In Frankrijk kende de euthanasie in wetenschappelijke kringen blijkbaar veel minder aanhang dan dit in de Angelsaksische landen het geval was. De franse Academie

voor Morele en Politieke Wetenschappen heeft zich steeds zeer radikaal negatief uitgelaten, aldus o.m. nog in een resolutie van 14 november 1949. Het daarin vertolkte standpunt berust op de overweging dat de ongeneesbaarheid nooit, medisch gezien, 100% vaststaat en, zelfs in de onderstelling dat dit wél zo mocht zijn, dan zou de toepassing van deze technieken een soevereiniteitsrecht inhouden van de geneesheer op leven en dood, hetgeen de Academie verwerpt. Zij aanvaardt alleen een gematigde passieve euthanasie⁽²¹⁾. Pogingen om bepaalde voorstellen wet te zien worden hebben wij hier dan ook niet gevonden.

17. Uit dit al te onvolledig overzicht moge dan toch reeds blijken hoe weinig weerklank de protagonisten van een uitgebreid recht op euthanasie — behalve dan in Nazistisch Duitsland — bij de publieke opinie hebben gevonden. Geleid door vooraanstaande moralisten, juristen en medici verzette deze zich tegen de langs alle kanten opduikende pogingen om, onder het mom van medelijden en barmhartigheid en van eugenetische en economische wetmatigheden, vroegtijdig een einde te stellen aan het leven van zieken, gehandicapten, abnormalen, idioten, delinkwenten en ouderlingen. De bezwaren die daartegen werden geuit kunnen alle, zonder onderscheid, nog steeds als valabel en afdoende worden weerhouden.

18. Waar men zich aldus beroept op medelijden en barmhartigheid met het menselijk leed, wordt door menig auteur dit medelijden als vals, minstens als subjectief, aangek'agd. Het zou in werkelijkheid gaan om een verkeerde projectie van de eigen beleving van ziekte en pijn op deze van het slachtoffer. Het zou de euthanasist zelf zijn die abdikeert voor het lijden — omdat hij niet kan zien lijden — en aldus gehoorzaamt aan een egocentrische neiging. Men kan het spektakel van andermans lijden niet verdragen; men lijdt er zelf onder. De moord zou dan niets anders zijn dan een bevrijding van eigen lijden.

In deze zin spreekt de bekende franse hoogleraar Chaucard van een *pseudo-caritas*, waarachter de vrees schuilt gaat om zelf te zien lijden. Wat volgens hem het leven van de zgn. « abnormalen » zo hard maakt is het onbeholpen en vreesachtig medelijden van de « normalen ». Het is niet onmogelijk, aldus de geleerde, dat een kind met gezonde hersens maar met verminkte ledematen absoluut niet lijdt. Wij zouden ons dat te gemakkelijk « inbeelden ». Het beoefend medelijden is dan slechts een rechtvaardiging voor zichzelf en de andere en een sluier waarachter een sterk beoefde vorm van paniek en een hevige verdedigingsreactie schuil gaan. Deze auteurs waarschuwen dan ook terecht tegen een misplaatste vorm van « hineininterpretieren ». Veel meer dan medelijden verlangt de gehandicapte een sociale en economische ordening die hem toelaat zich, volgens zijn fysische en mentale mogelijkheden, maximaal te ontplooiën.

19. Voorts noteert men een unanieme vrees dat de wettelijke reglementering van de *actieve* euthanasie, gepleegd uit zgn. medelijden op ongeneeslijke zieken, in de praktijk noodzakelijk een verglijding met zich zal brengen, dewelke vroeg of laat in ontoelaatbare misbruiken moet uitmonden. Waarom zou men ophouden bij ongeneeslijke zieken die stervend zijn? Waarom dan niet uitbreiden tot idioten, krankzinnigen, psychopaten, misdadigers en delinkwenten, abnormalen, gehandicapten en ouden van dagen? Kortom, waarom zou men niet uitbreiden tot hen die, om welke reden ook, in het economisch en sociaal proces van geen « nut » meer zijn en een rem en last betekenen voor het welvaartsproces van de consumptiemaatschappij? De praktijken van Nazistisch Duitsland hebben aangetoond dat het uiteindelijk afglijden tot eugenetische en economische euthanasie, zelfs op ganse kollektiviteiten, geen ijdele vrees is.

20. Van medische zijde wordt vooral het bezwaar naar voor gebracht dat een toegelaten actieve euthanasie op ongeneeslijke zieken en gebrekkigen, noodzakelijk moet leiden tot een geschokte psychologische verhouding tussen geneesheer en patiënt⁽²²⁾. Het noodzakelijk vertrouwen tussen geneesheer en patiënt zou voor goed zoek zijn geraakt indien de injectie, waarvan de zieke alle heil verwacht, in werkelijkheid een dodelijke injectie lijkt te zijn. Overigens wordt ook van deontologische zijde ernstig bezwaar geuit omdat het actief ingrijpen van de geneesheer op leven en dood diens traditionele exclusieve *curatieve* functie overschrijdt en de geneesheer a.h.w. tot rechter maakt, die een doodvonnis velt⁽²³⁾⁽²⁴⁾.

21. Anderen laten bezwaren gelden van meer positief-wetenschappelijke aard, zoals de quasi-onmogelijkheid om met zekerheid de preciese aard en het fataal karakter van een kwaal vast te stellen. Wat vandaag nog ongeneesbaar lijkt, kan het morgen wél zijn. Zij stellen dat euthanasie een a.h.w. mathematische zekerheid zou vereisen.

22. Uiteindelijk stelt men de vraag naar het technisch procédé dat men bij eventueel toegelaten actieve euthanasie zou aanwenden om ze uit te voeren op een menswaardige wijze. Wat verdient de voorkeur: vuurwapens, wurging, verstikking, verdovende middelen of vergif? En voor dit laatste: hoe zal men dit toedienen? Bucaal, intramusculair of intraveneus?

23. Al deze bezwaren hebben nochtans niet kunnen beletten dat er in sommige landen wel positieve wetsbepalingen bestaan in verband met de euthanasie. Deze berperken zich meestal tot het inschrijven in de wet van een impliciete *strafvermindering* voor de dader van het misdrijf, wanneer deze gehandeld heeft, hetzij uit medelijden, hetzij op uitdrukkelijk verzoek van het slachtoffer, hetzij met d'ens eenvoudige toestemming.

Als voorbeeld kan worden aangestipt het geunificeerde Zwitserse strafrecht, dat in werking trad op 1 januari 1942⁽²⁵⁾. Zonder de euthanasie met name te noemen, wordt de moord op aanvraag van het slachtoffer (*sur la demande instante et sérieuse*) er slechts gestraft met een maximumstraf van drie jaar. Verder laat de techniek van het Zwitserse strafrecht, voor wat ons onderwerp betreft vooral neergelegd in de artikelen 20, 64, 65, 112 en 113 — dewelke hier buiten bespreking moeten blijven — aan de rechter een ruime appreciatie toe, dewelke veel meer mogelijkheden biedt dan ons klassiek geworden systeem van verzachtende omstandigheden.

Waar het Zwitsers strafrecht voor eventuele strafvermindering het uitdrukkelijk verzoek van het slachtoffer vooropstelt — hetgeen betekent dat het initiatief van de geëuthanasieerde zelf dient uit te gaan — staat het niet alleen. Deze voorwaarde wordt ook gesteld door menig andere nationale wetgeving, zoals in Denemarken, IJsland, Finland, Oostenrijk, Duitsland en Nederland⁽²⁶⁾.

Italië daarentegen vergenoegt zich met de bewuste en vrije toestemming van de geëuthanasieerde, zodat deze niet zelf de initiatiefnemer hoeft te zijn⁽²⁷⁾ hetgeen ruimte openlaat voor suggestie en aandringen vanwege de omgeving.

In Noorwegen en Polen voorziet de wet nog wel de vereiste van toestemming, maar zonder deze verder te omschrijven, hetgeen in de praktijk voor gevolg heeft dat een veel groter aantal misdaden voor strafvermindering in aanmerking komen.

24. Het Belgisch positief strafrecht voorziet geen enkele bepaling die specifiek de euthanasie betreft. De strafwetgever doet dus alsof euthanasie voor hem niet bestaat. Dit brengt mee dat het gemeen recht dienaangaande, zoals

neergelegd in de artikelen 392 en volgende van het strafwetboek erop toepasselijk zijn.

Zulks betekent dat het verzoek of de bewuste toestemming van het slachtoffer voor de straftoemeting geen enkele invloed heeft en in principe zelfs niet kan worden weerhouden als reden om verzachtende omstandigheden aan te nemen. Op andere domeinen nochtans van ons strafrecht is de gegeven toestemming soms wel van aard aan de handeling haar karakter van misdrijf te ontnemen (aldus bv. vervalt door de toestemming het element «verkrachting»). Waar men dus kan toestemmen in de krenking van een zo hoog geacht rechtsgoed als de eerbaarheid, kan men zulks nochtans niet meer waar het zijn hoogste rechtsgoed betreft, nl. het leven. Onze wetgever heeft — terecht — gemeend dat de mens in zaken van leven en dood niet het laatste woord kan hebben. Elke aanslag op het leven, zowel van iemand die erom vroeg als van iemand die ermee instemde, is in ons rechtsstelsel in principe doodslag en, in geval van voorbedachte rade, moord ⁽²⁸⁾.

25. De praktijk van het Belgisch strafrecht kent nochtans één belangrijke uitzondering, nl. in geval van passieve medisch-agonale euthanasie. Waar de arts er zich toe beperkt het lijden van de stervende te verzachten, zelfs al heeft dit een bespoediging van de dood voor gevolg, grijpen de parketten sinds lang niet meer in en wordt die handelwijze door de publieke opinie geduld en zelfs aangeprezen. Men gaat er van uit dat het de arts er niet om te doen is te doden, maar wél het lijden te verzachten, met nochtans als noodzakelijk neveneffect een verkorting van het stervensproces. Op de keper beschouwd levert dergelijke handelwijze niettemin de noodzakelijk constitutieve elementen op van het misdrijf van onopzettelijk doden, zoals omschreven in artikel 418 S.W.B.

Ook de christelijke moraal aanvaardt unaniem de strafeloosheid hiervan. In een rede tot het Internationaal Neuro-Psycho-Pharmacologisch colloquium van 9 september 1958 heeft Pius XII zich uitdrukkelijk in die zin uitgesproken ⁽²⁹⁾.

Men stelt dus vast dat deze vorm van euthanasie om opportuniteitsredenen, wordt geduld, in weerwil van de wet.

26. Het komt mij nochtans voor dat in een land met een essentieel geschreven strafrecht dergelijke handelwijze geen bevrediging kan schenken. Een strafwet wordt niet afgeschaft omdat zij tegenstrijdig is geworden met de kollektieve volkswil. In principe blijft zij gehandhaafd en de handtekening van een magistraat van het Openbaar Ministerie volstaat om er vooralsnog de toepassing van te vorderen.

Voorts kan het niet de bedoeling zijn van een modern en aangepast strafwetboek een verzameling te zijn van historische curiosa en antikwiteiten. Wat, ingevolge een algemene consensus, niet meer toegepast wordt, moet eruit verdwijnen.

Anderszjids is een dubbelzinnige toestand, zoals deze tot op heden de lege lata bestaat, zeker niet bevorderlijk voor de rechtszekerheid. Dat zulks niet aan te prijzen is, zeker niet waar men zich bevindt op het terrein van de hoogste menselijke rechtsgoederen, hoeft niet gezegd aan een vergadering van juristen. Deze rechtsonzekerheid treft vooral de geneesheer in de uitoefening van zijn beroep, dewelke zich weliswaar door een algemene consensus gedekt weet, maar zich in de steek gelaten voelt door de wetgever.

Het legaliseren van de passieve medisch-agonale euthanasie, als enige en uitsluitende uitzondering, moet ons bovendien behoeden voor een mogelijke geleidelijke verruiming van het factisch toegestane toepassingsgebied,

hetgeen niet denkbeeldig is onder druk van een steeds meer louter utilitair gerichte publieke opinie. Hier dient de wet de rol van richtinggevend leidsman te vervullen. Want meer en meer gaan er stemmen op die voorhouden dat het de arts alleen geboden is menselijk leven te behouden «waar en wanneer dit zinvol is» ⁽³⁰⁾. Een algemeen geldend criterium om uit te maken wat al dan niet meer zinvol is, wordt echter niet gevonden. Typisch is — hoeft het ons als kinderen van een materialistische samenleving nog te verwonderen? — dat dit criterium meestal gezocht wordt in de richting van het economisch rendement. Zo wil men het spirituele in de mens en zijn hoogste rechtsgoed dat men «leven» noemt, ondergeschikt maken aan materiële en economische wetmatigheden, van secundaire aard. Hetgeen onduidelijk is, vermits het de mens zelf verlaagt tot een vulgair consumptieartikel.

Teneinde derhalve te voldoen aan de vereisten van een modern geschreven strafrecht — dat een waarborg moet zijn voor de rechtsonderhorige — en teneinde een ongeoorloofde uitbreiding van het factische toepassingsgebied van de euthanasie te voorkomen, dient ons inziens de wetgever de passieve medisch-agonale euthanasie straffeloos te stellen. Een kleine aanpassing van ons strafwetboek zou daartoe voldoende zijn.

Mr. Antoon LUST

Advocaat te Brugge

(1) Zie De Standaard van 24 augustus 1971: «Craeybeckx pleit voor euthanasie».

(2) Zie o.m. recentelijk Messive, J., La proposition de loi sur l'avortement, J.T., 22 mei 1971.

(3) cfr. het Tweede Internationaal Congres voor maatschappelijk verweer, van oktober 1949 te Luik.

(4) Zie o.m.:

— Brimont, G., Les problèmes juridiques posés par les prélèvements d'organes sur le cadavre de l'homme, J.T., 1971, 145;

— Savatier, J., Et in hora mortis nostrae: le problème des greffes d'organes prélevés sur un cadavre, Recueil Dalloz Sirey (Paris), 1968, nr. 18;

— Knottenbelt, J., Transplantatie en toestemming, Weekblad voor privaatrecht, Notarisambt en Registratie, 1970, nr. 5081 en 5082.

(5) Paigt Carol Ann vermoordde haar vader die aan een ongeneeslijke ziekte leed. Zij werd vrijgesproken.

(6) Dokter Sander had de echtgenote van een collega, die aan een ongeneeslijke kanker leed, gedood door lucht in haar aderen te jagen.

(7) Over de krantenkoppen in de zaak Luigi Faïta, zie Gazet, M., Le procès de Luigi Faïta et quelques journaux, Cahiers Laënnec, 1963, nr. 4, blz. 21 en volgende.

(8) Geciteerd door Chaucard, P., Le respect de la vie, Paris, 1963, 207 b.

(9) Apostel, L., L'euthanasie comme problème moral et philosophique, Rev. dr. pén., 1963-65, blz. 29 en volgende.

(10) Deze vorm van euthanasie werd vooral gepraktiseerd in Indië. Men bracht de persoon naar de boorden van de Ganges, vulde zijn neus en mond met slijk, en wierp hem dan in de stroom.

(11) Een uniforme indeling van euthanasie bestaat er niet. Zie o.a. Huybrechts, G., L'euthanasie ou le meurtre par pitié, Annales de Droit et de Sciences Politiques, 1950, blz. 97 en volgende; Dérobert, G., L'euthanasie, Cahiers Laënnec, 1949, nr. 2, blz. 17-22.

(12) Zie o.m. Deridder, H., in De Standaard van 6 september 1971 (vraaggesprek met Dr. Elaut).

(13) Zie hierover Vandromme, L., De euthanasie als levensvernietiging op de evenmens door de enkeling, Miscellanea moralia eximii domini A. Janssens, Ser. I, Vol. 3, blz. 477 en volg.

(14) Quia naturaliter quaelibet res seipsum amat; et ad hoc pertinet quaelibet res naturaliter conservat se in esse et corruptentibus resistit quantum potest. Et ideo quod aliquis seipsum occidit, est contra inclinationem naturalem et contra charitatem, qua quilibet debet seipsum diligere.

(15) «Ik ben van oordeel dat het de taak is van de geneesheer de gezondheid terug te schenken en de pijn en smarten te verzachten en dit niet alleen wanneer deze verzachting tot genezing kan leiden, maar ook wanneer ze ertoe kan strekken een rustige en gemakkelijke dood te verschaffen.»

Elders leest men:

«Het komt enkel aan de geneesheer toe met zijn eigen handen het lijden van doodstrijd en dood te vergemakkelijken en te verzachten.»

(16) Zie hierover het reeds hoger geciteerde artikel van Apostel.

(17) Zie hierover, Mensior, J.P., *Opinions américaines, Cahiers Laënnec*, 1949, nr. 2, blz. 23-33.

(17 bis) Het voorstel luidde als volgt:

«Ieder persoon die gezond is van geest en minstens 21 jaar en die aangetast is door een zeer pijnlijke ziekte, die door niets kan worden verlicht, en waarvan de huidige medische gegevens geen enkele hoop op genezing wettigen, is vrij zich te laten euthanasieren.»

(18) Zie o.a. Rateau, M., *L'Euthanasie et sa réglementation pénale*, Rev. dr. pén., 1964-65, blz. 38 en volgende.

(19) Het voorstel luidde als volgt:

«Alle personen die wensen een einde te stellen aan hun leven moeten:

- 21 jaar oud zijn;
- lijden aan een ongeneeslijke ziekte met een fatale afloop;
- een geschreven verklaring afleggen in aanwezigheid van twee getuigen waarvan de ene verplichtend een officiële personaliteit dient te zijn;
- voorafgaandelijk hun zaken in orde stellen;
- bij gebreke aan nadere ouder, hun echtgenoot raadplegen;

— hun aanvraag doen gepaard gaan met een medisch certificaat getekend door twee geneesheren, nl. de behandelende geneesheer en een aangeduid door de Minister van Openbare Gezondheid;

«De gegeven toelating heeft slechts gevolg na verloop van zeven dagen.»

(20) Geciteerd door Charles, R., *L'Euthanasie*, blz. 115-116.

(20 bis) De inhoud van het voorstel was de volgende: — al wie aan een ongeneesbare ziekte lijdt heeft recht op een zoete dood. Dit recht bestaat ook voor bestendige zwakken;

- dit recht moet telkens door het gerecht worden erkend;
- een commissie van dokters zal binnen de acht dagen de zieke onderzoeken;
- in het schriftelijk verslag wordt vermeld: ofwel, dat de dood waarschijnlijker is dan de genezing, ofwel, dat er geen geval van voldoende herstelling om de vroegere bezigheden te hernieuwen, te wachten staat;
- blijkt uit dit verslag dat de dood als waarschijnlijk voorkomt, wordt de toepassing toegelaten; zo niet blijft ze verboden.

(21) De volledige tekst hiervan is te vinden in Rev. dr. pén., 1949-50, blz. 775.

(22) Ruland, R., *Die Euthanasie (Der Christ in der Zeit - Eine Schriftenreihe herausgegeben von der Akademischen Bonifacius-Einigung Paderborn)*, 2e Auflage, Paderborn, 1934.

(23) Portes, *Médecine et Euthanasie*, Cahiers Laënnec, 1949, nr. 2, blz. 2-16.

(24) Artikel 23 van de Franse Code de déontologie luidt: «Le souci primordial du médecin doit être de conserver la vie humaine, même quand il soulage la souffrance.»

(25) Graven, J., *Faut-il punir l'euthanasie*, Rev. intern. de Crim. et de pol. techn., 1962, blz. 27 en volgende.

(26) — De Deense en IJslandse code eisen «het uitdrukkelijk verzoek» hetgeen dan een maximale straf meebrengt van 60 dagen tot drie jaar;

- de Finse code spreekt van een «formeel verzoek»;
- de Oostenrijkse code vereist een «uitdrukkelijk en ernstig verzoek»;

- voor Duitsland, artikel 216 van Strafgesetzbuch;

- artikel 239 van het Nederlandse strafwetboek voorziet een maximumstraf van 12 jaar wanneer men heeft gedood op «uitdrukkelijk en ernstig verlangen».

(27) Artikel 579 van het Italiaans strafwetboek.

(28) Br., Raadkamer, 4 juni 1932, Pas., 1932, III, 143;

Cass., 20 januari 1873, Pas., 1873, I, 85;

Cass., 21 maart 1876, Pas., 1878, I, 143;

Cass., 26 maart 1878, Pas., 1878, I, 285;

Cass., 23 maart 1887, Pas., 1898, I, 36;

R.P.B., V^o Homicide, blz. 28;

Constant, J., *Traité élémentaire de Droit pénal*, 1965, nr. 486 en volgende;

Subra, *De l'influence du consentement de la victime sur l'existence d'un délit et la responsabilité de l'auteur*, Thèse, Toulouse, 1906;

Holer, O., *Die Einwilligung des Verletzten*, Berlin, 1906;

Fleury, R., *Du consentement de la victime dans les infractions*, Thèse, Lille, 1911;

Tahon, R., *Le consentement de la victime*, Rev. dr. pén., 1951-52, blz. 323-342;

Grispini, *La natura giuridica del consenso dell' offeso*, Modena, 1920;

Faustin - Hélie et Depeiges, *Pratique criminelle*, Code pénal, nr. 637.

(29) De Paus sprak letterlijk:

«Mais si le mourant y consent, il est permis d'utiliser avec modération des narcotiques qui adoucissent ses souffrances, mais aussi entraîneront une mort plus rapide. Dans ce cas, en effet, la mort n'est pas voulue directement, mais elle est inévitable de toute manière, et des motifs proportionnés autorisent des mesures qui hâteront peut-être sa venue.»

(30) Zie o.m. Van den Berg, J.H., «Medische macht en medische ethiek», Callenbach in Nijkerk, 1969.

Kunnen, naast de reeds geciteerde auteurs, eveneens nog geraadpleegd worden:

Arguelles, F., *La puerta por móviles de piedad*, Criminalia, 1951, nr. 2, feb., blz. 115-116;

Asua, L.J., *Derecho penal*, T. IV, blz. 611-621, met belangrijke literatuuropgave onder nummer 1433;

idem., *Euthanasia y homicidio per piedad*, in «Libertade de amar y Derecho a morir», 6° uitgave, Lodada, Buenos-Aires, 1946, blz. 415-538;

Barth, F., *Euthanasie. Problem der Vernichtung lebensunwerten Lebens*, Heidelberg, 1924, 88 blz.

idem., *Euthanasie*, Hamburg, 1936;

Benet, H., *Le problème de la mort par pitié*, Rev. dr. pén., 1952-53, 928 en volgende;

Besson, A., *Le procès de Liège. Plaidoyer pour l'absolution judiciaire*, D.H., 1963, Chron., blz. 41-43;

Beysens, Th., *Het verbod: gij zult niet doden en aanverwante vraagstukken*, in «Hoofdstukken uit de bijzondere ethiek», deel 3, Bussum, 1917;

Binding, K., en Hoche, A., *Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens*, Leipzig, 1920;

Charles, R., *Peut-on admettre l'euthanasie?* in «Editions Enseignement et perfectionnement techniques», Paris, 1955;

Chaucard, P., *Le respect de la vie*, Collection Beauchesne, 1963, vooral blz. 7-57;

Cuello Calón, E., *El problema jurídico penal de la euthanasia*, R.A. de Jurisprudencia y Legislación, Madrid, 1951, 92 bladzijden;

Debuyst, *Quelques réflexions sur l'homicide par pitié*, Rev. dr. pén., 1962-63, blz. 814 en volg.

De Laet, M., *Euthanasie et déontologie*, Rev. dr. pén. 1950-51, blz. 96 en volgende;

Dérobot, L., *L'Euthanasie*, Cahiers Laënnec, 1949, nr. 2, blz. 17-22;

Dorgé, P., *Le problème légal et juridique (de l'euthanasie)*, Cahiers Laënnec, 1963, nr. 4, blz. 41-45;

Engisch, *Euthanasie und Vernichtung lebensunwerten Lebens in strafrechtlicher Beleuchtung*, Stuttgart, 1948;

Goetzeler, *Gedanken zum Problem der Euthanasie de lege lata und de lege ferenda*, Rev. pén., Suisse, 1950, blz. 410;

Govi, M., *Le triste devoir de tuer*, Diritto criminale e criminologia, 1953, blz. 15;

Graven, J., *Le procès de l'euthanasie, les données et la solution d'un problème insoluble*, Rev. pén. Suisse, 1964, blz. 238-258;

Graven, J., *Editoriaal over Euthanasie*, Rev. int. de crim. et de pol. tech., 1962, blz. 245;

Graven, J., *Le système de la répression de l'homicide en droit suisse*, Rev. dr. pén., 1950-51, blz. 353-426;

Huybrechts, *L'Euthanasie ou le meurtre par pitié*, Annales de droit et de sciences politiques, 1950, blz. 97-114;

Jahoda, E., *Sterben und sterben lassen*, Wenen, 1955;

Lancia, P., *Delitti di euthanasia*, Giustizia penale, 1951, nr. 1, Part. 1, col. 18-23;

Le Blond, J.M., *Sens de la souffrance et de la mort*, Cahiers Laënnec, 1963, nr. 4, blz. 47-66;

Ley, A., *Les tueries des malades mentaux en Allemagne durant la dernière guerre*, Rev. dr. pén., 1949-50, blz. 1079 à 1081;

Morales (Royo Villanova), *El derecho a morir sin dolor*, Madrid, 1915;

Morselli, *L'uccisione pietosa*, Turin, 1923;

Moruzi, J., *Euthanasia in lumina Dreptului penal*, Bucarest, 1935;

Niedermeyer, *Die Euthanasie und die Heiligkeit des Lebens*, in «Der Seelsorger», Bd. 12, 1935;

Nuyens, Fr., *De Euthanasie of de Zoete Dood*, in «Verhandelingen van de Algemene Katholieke Vlaamse Hogeschooluitreiding» Antwerpen, 1920;

Oraison, M., *L'Euthanasie et le mystère de l'homme*, Cahiers Laënnec, 1963, nr. 4, blz. 5-10;

Paulus et Rozet, *Le procès de la Thalidomide*, Parijs, uitg. Gallimard, 330 bladzijden;

Pelletier, S., *L'Euthanasie, l'Orthoethanasie et la Dysthanasie*, Rev. intern. dr. pén., 1952, blz. 216 en volg.

Salvagno Campos, C., *L'homicide par altruïsme*, Revista de derecho penal, 4e trimestre, 1951, Buenos-Aires;

Trousse, P.E., *L'Orthoethanasie par omission de secours*, Rev. dr. pén., 1950-51, blz. 1101-1119;

Van Walsen, M.L.D., *Over euthanasie, mercy killing en*

misdriven tegen het leven. Ned. t. Criminol., 1960, 2-5, blz. 137-140;
 Van Bemmelen, Hand- en Leerboek van het Nederlands strafrecht, deel « bijzondere delikten », onder nummer 293;

Vernet, J., Riquet, M., Roumagou, Y., *Réflexions sur le procès de Liège*. Rev. Sc. Crim., 1963, blz. 83-100;
 Werts, R.P.R., *Aspects moraux*, Cahiers Laënnec, 1949, nr. 2, blz. 34-38.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2° Kamer. — 12 december 1972.

Voorzitter-verslaggever: M. Naulaerts.

Advocaat-generaal: F. Dumon.

Advocaten: Mrs. A. Houtekier, A. Bayart, Fally,
 A. D'Hondt en Philips.

- 1. Taalgebruik in gerechtszaken. — Taalkeuze. — Begrip. — Correctionele Rechtbank te Brussel. — Vrijheid van taalkeuze. — Taal van processen-verbaal.**
2. Oplichting en bedriegerij. — Art. 498 S.W. — Mededader.

1. a) *Wie enkel de wens uit zich in het Nederlands uit te drukken, heeft geen keuze van rechtspleging gedaan.*

b) *Ingevolge art. 16 § 2 van de wet van 15 juni 1935 kan een verdachte steeds vragen, dat de rechtspleging voor de correctionele rechtbank te Brussel in een andere taal dan die van zijn woonplaats zal worden voortgezet op voorwaarde zijn aanvraag te richten o.m. tot de onderzoeksrechter wanneer de zaak in onderzoek is. Daartoe is niet vereist, dat hij slechts die andere taal kent of zich met meer gemak in die taal uitdrukt.*

c) *Al wordt de rechtspleging voor de correctionele rechtbank overeenkomstig art. 21 van de wet van 15 juni 1935 in een bepaalde taal voortgezet, toch blijft art. 11 van kracht voor het opmaken van processen-verbaal die geen onderzoeksakten inhouden of niet op onderzoeksakten steunen.*

2. *Om een verdachte als mededader van het bij art. 498 S.W. omschreven misdrijf te veroordelen is niet vereist dat zijn daad al de bestanddelen van het misdrijf en o.m. het winstbejag omvat. Het is voldoende, dat de mededader door een van de bij art. 66 S.W. bepaalde wijzen van deelneming wetens aan de uitvoering van het misdrijf heeft meegewerkt.*

Volkaerts e.a. t./...

Gelet op het bestreden arrest, op 24 maart 1972 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Overwegende dat de voorzieningen, behalve die van Volkaerts Hubert, beperkt zijn tot de beslissing over de strafvordering;

I. Wat de voorzieningen van Volkaerts Hubert, Volkaerts Jules, Volkaerts Pieter en Vanderheiden François betreft:

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 11, lid 1, 12, 40, lid 1, 42 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, 1 van het koninklijk besluit van 11 september 1935 tot vaststelling van de verdeling der gemeenten bedoeld door de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, 23, 97 van de Grondwet, 190, 211 en 215 van het Wetboek van strafvordering,

doordat het bestreden arrest, wijl de eisers uitdrukkelijk voorbehoud hadden gemaakt betreffende de begane nietigheden en opgeworpen hadden « dat de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken miskend

werd zowel tijdens het onderzoek als bij de behandeling van de zaak voor de eerste rechter;

dat zij tot staving van hun stelling aanvoeren dat talrijke processen-verbaal opgesteld in de gemeenten van de Vlaamse taalstreek in het Frans werden gesteld, bij overtreding van artikel 11 der wet « hen uit hoofde van alle telasteleggingen veroordeelt om de reden dat « de processen-verbaal, overeenkomstig artikel 11 van de wet, dienen opgesteld te worden in het Nederlands in de gemeenten van de Vlaamse taalstreek;

dat concludenten staande houden dat de opstellers zich meermaals naar voormeld voorschrift niet hebben geschikt;

dat zij onder andere verwijzen naar de processen-verbaal 25.649 (stuk 80) en 25.692 (stuk 88);

Dat de processen-verbaal 25.649 (stuk 80) en 25.652 (stuk 85) gewag maken van de te Lier in beslag genomen overtuigingsstukken;

dat deze vermelding er ongetwijfeld op wijst dat bedoelde processen-verbaal te Brussel werden gesteld;

dat uit de in rand van proces-verbaal 25.692 (stuk 88) aangebrachte vermelding duidelijk blijkt dat dit proces-verbaal op het te Brussel gesteld proces-verbaal 25.649 volgt;

dat deze vaststelling wordt bevestigd door het feit dat de opsteller ervan de inventaris van de ter plaatse in beslag genomen overtuigingsstukken te Lier in het Nederlands stelde (stuk 89);

dat zulks eveneens geldt voor het proces-verbaal 4308 (stuk 239), hetwelk trouwens geen bezwarend feit aan het licht bracht, en proces-verbaal 4309 (stuk 240) in zake Vanderheiden;

dat proces-verbaal 4309 niet alleen de verklaring van Vanderheiden bevat, doch eveneens vermeldt dat voornoemde beklaagde op 22 januari 1968 te 18.15 u. naar de gevangenis te Vorst wordt overgebracht en op 23 januari 1968 te 8.30 u. ter beschikking gesteld wordt van de onderzoeksrechter;

dat de rechtspleging ten tijde van het stellen van voormelde processen-verbaal rechtsgeldig in de Franse taal werd gevoerd;

dat waar opstellers in een zelfde proces-verbaal gewag maakten van plichten uitgevoerd deels in een gemeente van de Vlaamse taalstreek en deels in de Brusselse agglomeratie, het bijtreden van de door concludenten gehuldigde stelling erop zou neerkomen hen te verplichten het proces-verbaal deels in het Nederlands en deels in het Frans op te stellen;

dat een dergelijke praktijk strijdig zou zijn met een grondbeginsel van de wet van 15 juni 1935, namelijk de eentaaligheid van de gerechtelijke akten;

dat tweetalige processen-verbaal nietig zijn;

dat verder op te merken valt dat processen-verbaal 25.650 (stuk 83) en 25.653 (stuk 87) waarin de verklaringen van Volkaerts Hubertus en Kennes Gummarus weergegeven worden, vermelden dat deze verklaringen in minuut werden opgetekend;

dat deze processen-verbaal van de handtekeningen van voornoemde personen niet zijn voorzien;

dat uit deze vaststelling moet afgeleid worden dat bedoelde processen-verbaal niet ter plaatse doch wel te Brussel opgesteld werden;

dat zij originelen zijn en geen afschriften ;
 dat de vraag strekkende tot de overlegging van de originelen derhalve alle grond mist » ;

terwijl 1) de processen-verbaal betreffende de opsprong en vaststelling van misdrijven in de Vlaamse gemeenten door de officieren en agenten der gerechtelijke politie, economische inspectie en rijkswacht op straffe van nietigheid in het Nederlands moeten opgesteld worden ;

dat alzo de volledig in het Frans opgestelde processen-verbaal nr. 25.649 en nr. 25.652 van 18 december 1967 (stukken 80 en 85 van kanton III, farde X) waar de gerechtelijke officieren, Lammens en Vincart te Lier, in de Zagerijstraat bij Volkaerts thuis en in de fabriek ondervragingen, huiszoeken en beslagleggingen doen, volstrekt nietig zijn met de resultaten ervan ;

dat het volledig in het Frans opgesteld proces-verbaal nr. 25.692 van 18 december 1967 (stuk 88 van kanton III van farde X) eveneens het relaas bevat van de huiszoeking en beslaglegging door de gerechtelijke politie ten laste van Volkaerts te Lier uitgevoerd en dus volstrekt nietig is ;

dat het volledig in het Frans opgesteld proces-verbaal nr. 25.651 van 18 december 1967 (stuk 84 van kanton III, farde X) betreffende de huiszoeking bij Brabants te Lier eveneens volstrekt nietig is ;

dat het volledig in het Frans opgesteld proces-verbaal nr. 25.875 van 20 december 1967 (stuk 106 van kanton III, van farde X) betreffende de huiszoeking bij Volkaerts te Lier eveneens nietig is ;

dat ook volledig in het Frans opgesteld het proces-verbaal nr. 25.836 van 20 december 1967 (stuk 110 van het kanton III, farde X) betreffende de huiszoeking bij Troch te Wommelgem volledig nietig is ;

dat het proces-verbaal nr. 25.931 van 20 december 1967 (stuk 102, kanton IV, farde XIV) ook nietig is waar stukken gebruikt werden die bij de nietige huiszoeking in beslag genomen waren ;

dat ook de beslagleggingen en ondervragingen in die voorwaarden te Lier en in de andere Vlaamse gemeenten gedaan volstrekt nietig zijn (onder meer stukken 81, 82, 86 van kanton III, farde X) (schending van artikel 11, lid 1, 40, lid 1 en 42 van de wet van 15 juni 1935, 1 van het koninklijk besluit van 11 september 1935), 2) noch het feit dat de te Lier, Wommelgem en in andere Vlaamse gemeenten in beslag genomen stukken door de gerechtelijke politie later op de correctionele griffie te Brussel werden neergelegd, hetgeen erop zou wijzen dat deze processen-verbaal te Brussel zouden opgesteld geweest zijn, noch het feit dat zulks ook uit de randmelding der processen-verbaal zou blijken, noch het feit dat de verdachten daarna te Vorst werden opgesloten, iets afdoet aan het feit dat al deze processen-verbaal te Lier, Wommelgem of in andere Vlaamse gemeenten verrichte opsporings en vaststellingen van misdrijven inhouden en derhalve al deze processen-verbaal in het Nederlands hadden moeten opgesteld worden (schending van artikel 11, lid 1, 40, lid 1 en 42 van de wet van 15 juni 1935, 1 van het koninklijk besluit van 11 september 1935, 23 en 97 van de Grondwet), 3) het feit dat het proces-verbaal nr. 4.308 van 22 januari 1968 (stuk 239 van kanton III, farde XIII) geen bezwarend feit ten laste van Vanderheiden aan het licht zou brengen, geen afbreuk doet aan de nietigheid ervan, die zelfs ambtshalve door de rechter moet uitgesproken worden (schending van de wet van 15 juni 1935), 4) het arrest ten onrechte deze belangrijke nietige processen-verbaal van onderzoeksverrichtingen, beslagleggingen, huiszoeken en ondervragingen in aanmerking neemt en de uitspraak, die daarop steunt, eveneens door nietigheid aangeast is (schending van alle ingeroepen wetsbepalingen) ;

Overwegende dat het middel uitgaat van de bewering dat verscheiden door de officieren van gerechtelijke politie in de Franse taal opgestelde processen-verbaal betrekking

hebben op ondervragingen, huiszoeken en beslagleggingen welke in gemeenten van de Vlaamse taalstreek, namelijk te Lier en Wommelgem, werden verricht ;

Overwegende dat die bewering steun vindt noch in het bestreden arrest, noch in de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 16, 23 en 40, lid 1 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, 190, 211 en 215 van het Wetboek van strafvordering,

doordat het bestreden arrest, wijl Volkaerts Hubertus uitdrukkelijk voorbehoud had gemaakt betreffende de begane nietigheden en ook door de andere partijen Volkaerts en Vanderheiden opgeworpen werd « dat de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken miskend werd, zowel tijdens het onderzoek als bij de behandeling van de zaak voor de eerste rechter ;

dat zij, tot staving van hun stelling aanvoeren... dat de eerste beklaagde woonachtig te Lier, ten onrechte in het Frans verhoord werd als wanneer het hem niet toegelaten was keuze te doen van een andere taal dan deze van zijn woonplaats », dit verweer verworpt en hem uit hoofde van alle telasteleggingen veroordeelt om de redenen « dat uit de gegevens van de strafbundel blijkt : — dat Volkaerts Hubertus bij zijn eerste verhoor door de gerechtelijke politie op 18 december 1967, de wens uitte zich in het Nederlands uit te drukken (stuk 83), dat hij bij een tweede verhoor verklaarde keuze te willen doen van de Franse rechtspleging in gerechtszaken (stuk 90), dat hij, bij zijn in verdenkingstelling door de onderzoeksrechter te Brussel op 19 december 1967 (stuk 97), zijn wil te kennen gaf keuze te doen van de Franse rechtspleging, alhoewel hij in een gemeente van de Vlaamse taalstreek woonachtig was ; dat het feit dat Volkaerts Julius en Volkaerts Pieter, bij hun in verdenkingstelling, de Nederlandse rechtspleging verkozen er genoegzaam op wijst dat eerste beklaagde, zijn beslissing vrij en met kennis van zaken heeft genomen ;

dat de bewering als zou het een beklaagde, woonachtig in de Vlaamse taalstreek niet toegelaten zijn, keuze te doen van de Franse taal in gerechtszaken, niet strookt met een grondbeginsel van de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken, namelijk de vrijheid van taalgebruik voor de burgers ;

dat concludenten terecht laten gelden, dat artikel 16 van de wet de taal van de rechtspleging voor de Correctionele rechtbank te Brussel in de eerste plaats bepaalt volgens de woonplaats van de beklaagde ;

dat zij echter de afwijking bepaald bij artikel 23 uit het oog verliezen ;

dat dit artikel stelt, dat een beklaagde die de taal van de rechtbank niet kent of zich gemakkelijker in de andere taal uitdrukt, het recht heeft om het gebruik van die andere taal voor de rechtspleging betreffende zijn zaak aan te vragen ;

dat waar dergelijke bepaling toepassing vindt op de rechtspleging voor de correctionele rechtbanken met een talig Nederlands of Frans rechtsgebied, zij a fortiori dient uitgebreid tot de Correctionele rechtbank te Brussel ;

dat ten overvloede dient vastgesteld te worden dat een beklaagde bij toepassing van artikel 16-2 van de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken, steeds kan vragen dat de rechtspleging voor de Correctionele rechtbank te Brussel in 't Frans of in 't Nederlands aangevat, in de andere taal zou voortgezet worden ;

dat hij van deze mogelijkheid kan gebruik maken om het even waar hij zijn woonplaats heeft ;

dat bovendien alleen rekening dient gehouden te worden met de taal gebruikt door de beklaagde voor de onderzoeksrechter en niet voor de verbaliserende agent »,

terwijl, 1) de taal van de rechtspleging voor de Correc-

tionele rechtbank te Brussel ten aanzien van eerste beklagde Volkaerts Hubertus, die in een Vlaamse gemeente woont, het Nederlands is (schending van artikel 16, paragraaf 1, van de wet van 15 juni 1935), 2) eerste beklagde Volkaerts Hubertus slechts kan vragen de rechtspleging in het Frans te voeren wanneer hij slechts Frans kent of zich met meer gemak in die taal uitdrukt en de vervulling dier voorwaarden uit geen enkel stuk van de rechtspleging blijkt en integendeel uit het proces-verbaal van zijn eerste verhoor door de gerechtelijke politie op 18 december 1967 blijkt dat hij toen de wens uitte zich in het Nederlands uit te drukken (schending van artikel 16, paragraaf 2, en 23 van de wet van 15 juni 1935), door eerste beklagde Volkaerts Hubertus in het proces-verbaal van 18 december 1967 gedaan, bindend is (schending van alle ingeroepen wetsbepalingen) :

Overwegende dat, in strijd met wat het middel beweert, Volkaerts Hubertus op 18 december 1967 geen keuze van rechtspleging heeft gedaan, doch enkel de wens heeft geuit zich in het Nederlands uit te drukken ;

dat hij slechts ten overstaan van de onderzoeksrechter zijn wil te kennen heeft gegeven keuze te doen van de Franse rechtspleging, hoewel hij in een gemeente van de Vlaamse taalstreek woonachtig was ;

Overwegende dat, ingevolge artikel 16, paragraaf 2, van de wet van 15 juni 1935, een beklagde steeds kan vragen dat de rechtspleging voor de Correctionele rechtbank te Brussel in een andere taal dan die van zijn woonplaats zal worden voortgezet, op voorwaarde zijn aanvraag te richten onder meer tot de onderzoeksrechter wanneer de zaak in onderzoek is ;

dat daartoe niet vereist is dat hij slechts die andere taal kent of zich met meer gemak in die taal uitdrukt ;

Overwegende dat, nu het arrest vaststelt dat Volkaerts Hubertus zijn aanvraag regelmatig tot de onderzoeksrechter gericht heeft, het middel naar recht faalt ;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 11, lid 2, 23, lid 2, 22, 40, lid 1 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, 190, 211 en 215 van het Wetboek van Strafvordering ;

doordat het bestreden arrest, wijl de eisers uitdrukkelijk voorbehoud hadden gemaakt betreffende de begane nietigheden en opwierpen dat alle onderzoeksakten opgesteld in een andere taal dan die van de rechtspleging nietig zijn, dit verweer verworpt en hen uit hoofde van alle telasteleggingen veroordeelt om de redenen dat « waar van 3 mei 1968 af, de meerderheid van de beklagden de Nederlandse taal gebruikte, de rechtspleging in deze taal diende voortgezet te worden ;

... dat de processen-verbaal in de gemeenten van de Brusselse agglomeratie dienen opgesteld te worden in het Frans of in het Nederlands naargelang diegene die er het voorwerp van uitmaakt het Frans of het Nederlands gebruikt voor zijn verklaringen, en bij gebreke aan zulke verklaring volgens de noodwendigheden van de zaak ;

dat de wet niet bepaalt in welke taal een proces-verbaal moet worden opgesteld wanneer het betrekking heeft op verschillende beklagden ;

dat het derhalve de opstellers behoort te oordelen welke taal voorgeschreven is door de noodwendigheden van de zaak ;

dat, welke ook hun mening over deze noodwendigheden weze, hun proces-verbaal dienaangaande door geen nietigheid is aangetast vermits zij geen voorschrift van de wet overtreden hebben ;

dat het de beklagden vrijstond te vragen dat bij het dossier een vertaling zou worden gevoegd van de processen-verbaal, opgetekend in een andere taal dan die van de rechtspleging ;

terwijl, 1) van 3 mei 1968 af de taal van de rechts-

pleging voor de Correctionele rechtbank te Brussel het Nederlands was en derhalve alle processen-verbaal die in de Brusselse agglomeratie door de leden van de gerechtelijke politie, rijkswacht of economische inspectie ter uitvoering van het gerechtelijk onderzoek opgemaakt werden, in het Nederlands moesten opgesteld worden, afgezien van het feit of deze processen-verbaal op een of meerdere beklagden zouden betrekking hebben ;

dat derhalve alle sinds die datum in het Frans in de Brusselse agglomeratie opgestelde processen-verbaal nietig zijn ;

dat alzo nietig is het proces-verbaal nr. 12.633 van 14 mei 1966 (stuk 409 van kanton IV fardes XIV) bevatende de verhoren van Stragier en De Ceuninck en alle alzo in het Frans in de Brusselse agglomeratie opgestelde processen-verbaal van kanton IV, fardes XIV en XVII (schending van de artikelen 11, lid 2, 23, lid 2 en 40, lid 1, van de wet van 15 juni 1935), 2) het feit dat eiser een vertaling van deze ten onrechte in de Franse taal opgestelde processen-verbaal had kunnen vragen geen afbreuk doet aan de nietigheid ervan en eiser gerechtigd was deze in te roepen (schending van de artikelen 22 en 40, lid 1, van de wet van 15 juni 1935), 3) het arrest ten onrechte deze onregelmatig na 3 mei 1968 in het Frans gestelde processen-verbaal in aanmerking neemt en de uitspraak, die daarop steunt, eveneens door nietigheid aangetast is (schending van alle ingeroepen wetsbepalingen) ;

Overwegende dat het arrest beslist, eensdeels, dat van 3 mei 1968 af de rechtspleging voor de Correctionele rechtbank te Brussel, overeenkomstig artikel 21 van de wet van 15 juni 1935, in de Nederlandse taal diende voortgezet te worden, nu de meerderheid van de beklagden die taal hadden gebruikt tijdens het onderzoek, anderdeels, dat op de processen-verbaal, andere dan die welke onderzoeksakten inhielden of op onderzoeksakten steunden, ook na 3 mei 1968 de in artikel 11 van evenbedoelde wet neergeschreven regel toepasselijk bleef, volgens welke de processen-verbaal in de gemeenten der Brusselse agglomeratie dienen gesteld te worden in het Frans of in het Nederlands naargelang degene die er het voorwerp van is de ene of de andere dezer talen voor zijn verklaringen gebruikt en, bij gemis aan verklaring, volgens de noodwendigheden der zaak ;

Overwegende dat deze beslissing wettelijk is, nu evenbedoeld artikel 11 noodzakelijk van kracht blijft voor het opmaken van deze laatste processen-verbaal, ook al wordt de rechtspleging ingevolge artikel 21 in een bepaalde taal voortgezet ;

Overwegende dat artikel 23, lid 2, van hogervermelde wet, waarvan de schending ingeroepen wordt, vreemd is aan het opstellen van processen-verbaal ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet en 40, lid 1, van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, 190, 211 en 215 van het Wetboek van strafvordering,

doordat, na de nietigheid vastgesteld te hebben van zekere verslagen van deskundigen, van alle van 3 mei 1968 af in de Franse taal gestelde onderzoeksakten en van alle processtukken en verslagen van deskundigen welke op die nietige onderzoeksakten zijn gesteund, het bestreden arrest de telasteleggingen ten laste van de vier eisers bewezen verklaart op grond van allerhande feitelijke omstandigheden, verklaringen, van beklagden en getuigen, huiszoekingen en proefnemingen,

terwijl het niet mogelijk is na te gaan of sommige van de tot staving van de schuldverklaring in aanmerking genomen bewijselementen al dan niet steunen op nietige onderzoeksakten, nu het arrest de nietige vaststellingen

en verklaringen nergens bepaalt en niet op bepaalde rechtsgeldige stukken steunt, maar op feiten uit het gehele onderzoek, zonder dat kan nagegaan worden of het arrest zijn beslissing uitsluitend op rechtsgeldige stukken steunt :

Overwegende dat het arrest, in het hoofdstuk betreffende de nietigheden wegens niet-naleving van de wet van 15 juni 1935, preciseert welke verslagen van deskundigen door nietigheid zijn aangetast ;

dat het, na te hebben vastgesteld dat van 3 mei 1968 af de meerderheid van de beklaagden de Nederlandse taal gebruikte zodat de rechtspleging in die taal diende voortgezet te worden, beslist dat alle van 3 mei 1968 af in de Franse taal gestelde onderzoeksakten nietig zijn en dat alle processtukken en verslagen van deskundigen, welke op de na 3 mei 1968 in de Franse taal gestelde onderzoeksakten steunen, eveneens door nietigheid zijn aangetast ;

Overwegende, eensdeels, dat deze beslissing impliceert dat het arrest, bij de beoordeling van de grond van de zaak, de aldus nietig verklaarde stukken buiten beschouwing zal laten ; dat het arrest zulks uitdrukkelijk in het dispositief verklaart ;

Overwegende, andersdeels, dat de omschrijving van de nietige stukken nauwkeurig genoeg is om de identificatie ervan mogelijk te maken ;

Overwegende dat, hoewel het, bij gebrek aan conclusie dienaangaande, de stukken van het dossier of de elementen van de zaak, waarop het zijn beslissing steunt, niet diende te preciseren, het arrest, niettemin, bij de beoordeling van de grond van de zaak, zich niet ertoe beperkt naar het onderzoek in het algemeen te verwijzen, maar de feitelijke omstandigheden, bekentenissen en verklaringen van beklaagden, verklaringen van getuigen, huiszoeken en proefnemingen nauwkeurig omschrijft, doorgaans met vermelding van de stukken van het dossier, zodat het mogelijk is na te gaan of een of verschillende van de aldus in aanmerking genomen bewijselementen onder de te voren nietig verklaarde stukken begrepen zijn ;

Overwegende dat de eisers niet stellen dat zulks het geval zou zijn ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

.....

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 498, 500 van het Strafwetboek, 9, 10 van de besluitwet van 22 januari 1945 (gezegde artikelen gewijzigd door de wet van 14 februari 1948) en 10 van de besluitwet van 14 mei 1946,

doordat het arrest het middel verwerpt waarbij eiser, in ondergeschikte orde, liet gelden dat alleen van toepassing zouden zijn de bepalingen van de artikelen 498 en 500 van het Strafwetboek welke een maximum gevangenisstraf van één jaar bepalen en eiser veroordeelt tot een gevangenisstraf van achttien maanden op grond van de bepalingen van de besluitwetten van 22 januari 1945 en 14 mei 1946, om de redenen dat die besluitwetten wel van toepassing zijn gebleven ondanks het feit dat de in 1945 en 1946 heersende toestand niet meer bestaat en dat de wetgever door het uitvaardigen van de wet van 30 juli 1971 inzake de economische reglementering en de prijzen de bindende kracht van de besluitwet van 22 januari 1945 stellig heeft bevestigd ;

terwijl die redenen geen antwoord geven of, ten minste, geen gepast antwoord uitmaken op het middel waarbij eiser liet gelden dat de feiten door de telastleggingen bedoeld in elk geval geen inbreuk uitmaken op de reglementering der prijzen en de bovenvermelde besluitwetten bijgevolg in zake geen toepassing kunnen vinden, en de rechter aldus te kort is gebleven aan de verplichting zijn beslissing met redenen te omkleden :

Overwegende dat eiser niet werd vervolgd wegens in-

breuken op de besluitwet van 22 januari 1945 betreffende het beteugelen van elke inbreuk op de reglementering nopens de bevoorrading van het land, en op de besluitwet van 14 mei 1946 houdende verscherping van de controle der prijzen, maar wegens het misdrijf omschreven bij artikel 498 van het Strafwetboek ;

dat, zo het arrest hem wegens dit misdrijf tot een gevangenisstraf van 18 maanden veroordeelt, het zulks doet op grond van artikel 10 van de besluitwet van 14 mei 1946, volgens hetwelk de inbreuken op artikel 498 van het Strafwetboek vervolgd en bestraft worden overeenkomstig de bepalingen van de hoofdstukken II en III van de besluitwet van 22 januari 1945 ;

Overwegende dat, door vast te stellen dat bedoelde besluitwetten hun bindende kracht hebben behouden na 28 februari 1947 en steeds van toepassing zijn en dat derhalve het bij artikel 498 van het Strafwetboek omschreven misdrijf « steeds » strafbaar wordt gesteld met de door de besluitwet van 22 januari 1945 bepaalde strafsancities, het arrest de conclusie van eiser verwerpt en derhalve beantwoordt, volgens welke er geen hogere straf kon worden toegepast dan die welke bij artikel 498 van het Strafwetboek bepaald is, omdat de feiten van de telastleggingen geen inbreuken uitmaakten op hogervermelde besluitwetten ;

Dat het middel feitelijke grondslag mist ;

Over het vierde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 498, 500 van het Strafwetboek, 9, 10 van de besluitwet van 22 januari 1945 (gezegde artikelen gewijzigd door de wet van 14 februari 1948), 10 van de besluitwet van 14 mei 1946 en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest uitdrukkelijk erkent ter gelegenheid van de straftoemeting, dat eiser vóór de verweten ontleidingen steeds de gebruikelijke en normale prijs vroeg, wat de afwezigheid impliceert van elk winstgejag,

terwijl het bedrieglijk opzet vereist door artikel 498 van het Strafwetboek, zoals door de andere aangehaalde strafbepalingen, juist bestaat uit het winstbejag, en bij gebreke daarvan de veroordelingen ten laste van eiser uitgesproken niet wettelijk worden gerechtvaardigd ;

Overwegende dat eiser niet vervolgd en veroordeeld werd om het bij artikel 498 van het Strafwetboek omschreven misdrijf te hebben uitgevoerd, maar om tot de uitvoering ervan zodanige hulp te hebben verleend dat het misdrijf zonder zijn bijstand niet had kunnen worden gepleegd ;

Overwegende dat, om aldus als mededader van bedoeld misdrijf veroordeeld te kunnen worden, het niet vereist is dat zijn daad al de bestanddelen van het misdrijf, onder meer het winstbejag, zou bevatten ; dat het volstaat dat de mededader door een van de bij artikel 66 van het Strafwetboek bepaalde wijzen van deelneming wetens aan de uitvoering van het misdrijf heeft medegewerkt ;

Dat het middel naar recht faalt ;

(.....)

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 23 juni 1972.

Afdelingsvoorzitter : Ridder J. Rutsaert.

Raadsheren : MM. A.M. de Vreese, J. Garniers (verslaggever), A. Meeûs en J.A. Sury.

Advocaat-generaal : M. E. Krings.

Advocaten : Mrs. A. Houtekier en G. van Hecke.

Verzekeringen. — Civielrechtelijke aansprakelijkheid. — Motorrijtuigen. — Regres van de verzekeraar tegen de verzekeringnemer. — Bedongen in gevallen waarin de

dekking op grond van de overeenkomst vervalt. — Art. 25, 3° modelpolis. — Uitlegging.

Luidens art. 11, lid 2, van de wet van 1 juli 1956, kan het recht van verhaal bedongen worden niet alleen in de gevallen waarin de dekking op grond van de wet vervalt, maar ook in die waarin de dekking op grond van de overeenkomst vervalt.

Het staat de partijen vrij in de polis ten gunste van de verzekeraar een recht van verhaal op de verzekeringnemer te bedingen voor het geval dat een voertuig dat aan de reglementering op de technische controle onderworpen is, bij het ongeval niet van een geldig schouwingsbewijs voorzien is. (Art. 25, 3° modelpolis).

Aan de hand van een vergelijking tussen de tekst van art. 25 3° en die van art. 25, 9° en 10° van de modelpolis, en van de beschouwing dat een wettelijke verplichting, die in de polis wordt opgenomen als voorwaarde om de voordelen ervan te genieten, een contractuele fout, al staat zij niet in oorzakelijk verband met de schade en al maakt zij evenmin een zware fout in het sturen zelf uit, volstaat om het verhaal van de verzekeraar te rechtvaardigen.

Lambregts t./ N.V. Noordstar en Boerhave.

Gelet op het bestreden arrest, op 23 april 1971 door het Hof van beroep te Luik gewezen ;

Over het middel ageleid uit de schending van de artikelen 9, 16, van de wet van 11 juni 1874 op de verzekering in het algemeen, titel X van het Wetboek van koophandel vormend, 5, 11, lid 2, 21 van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen, 6, 1172 en 1382 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat, na vastgesteld te hebben dat de vordering van verweerster in terugbetaling van de door haar voor eiser betaalde schadevergoeding gesteund is op het 3° van artikel 25 van het tussen partijen afgesloten verzekeringscontract, een recht van verhaal ten voordele van de maatschappij inhoudend... : « wanneer het hierna omschreven motorrijtuig aan de reglementering op de technische controle is onderworpen, voor ieder ongeval dat zich voordoet op een ogenblik dat het motorrijtuig niet voorzien of niet meer voorzien is van een geldig schouwingsbewijs, behalve tijdens de normaal af te leggen afstand om naar de eerste schouwing te rijden of om bij aflevering van een rood bewijs naar de hersteller te rijden en om zich vervolgens, na herstelling, terug bij het schouwingsorganisme aan te bieden », het bestreden arrest eiser veroordeelt tot terugbetaling van het bedrag van 415.828 frank om de reden dat ten deze niet alleen vaststaat dat geïntimeerde (thans eiser) over geen schouwingsbewijs beschikte, doch tevens dat zijn voertuig niet aan de technische controle onderworpen was geworden, in weerwil van de ten deze geldende wettelijke bepalingen... dat geïntimeerde, als verweer tegen het tegen hem ingediend verhaal, verschillende middelen aanwendt, te weten : « 1) dat het aangehaald middel in overeenstemming moet gebracht worden met de algemene principe's van de zware fout bepaald bij de wet van 1874 » ; dat hieruit bijzonder wordt afgeleid dat tussen het verzuim en het ongeval een oorzakelijk verband moet bestaan ; dat de polis een duidelijk onderscheid maakt tussen allerhande redenen van verval en mogelijkheden van verhaal door de maatschappij, waaronder die bepaald door het tertio van artikel 25, en de gevallen opgesomd onder 9 en 10 van dezelfde tekst, alwaar precies de zware fout behandeld wordt, dit is de fout begaan bij het sturen zelf en aldus in rechtstreeks verband met het ongeval ; dat vanzelfsprekend in dergelijke gevallen, waarin de door de bestuurder begane vergissing inherent is aan het ongeval dat hij veroorzaakte, de rechter

slechts een verval kan uitspreken wanneer het oorzakelijk verband tussen de gedragingen van de bestuurder en het schadeverwekkend gevolg daarvan wordt vastgesteld ; dat zulks klaarblijkelijk het geval niet is wanneer, zoa's ten deze en ook in een similiair geval, bijvoorbeeld wanneer een bestuurder niet voldoet aan de wettelijke voorwaarden, voorgeschreven om hem toe te laten een voertuig te besturen, hem het recht daartoe ontnomen is ; dat hem daardoor « ipso facto » eveneens het recht op dekking ontnomen wordt, onverschillig of ingevolge de begrippen van de verplichte aansprakelijkheidsverzekering jegens de derden schadelijders verzekering ten behoeve van derden blijft bestaan ; « 2) dat het gebrek aan geldig schouwingsbewijs geen inbreuk is van de verzekerde op zijn contractuele verplichtingen zoals zij door de polis bepaald werden » ; dat, wanneer een wettelijke verplichting in een verzekeringsovereenkomst opgenomen wordt als voorwaarde om van de voordelen ervan te kunnen genieten, dergelijke wettelijke verplichting door dit feit zelve en in de geest van het contract een contractuele verplichting wordt zodat, bij gebrek aan uitvoering ervan de stipulatie van verval of verhaal door de verzekeraar mag ingeroepen worden,

terwijl, eerste onderdeel, de terugvordering door verweerster van de door haar krachtens de verzekeringsovereenkomst voor eiser betaalde schadevergoeding slechts kan teruggevorderd worden ingeval van verzwijging of valse verklaring, ingeval van zware fout en ingeval van contractueel bedongen vrijstelling en derhalve het louter verval van de verzekering wegens gebrek aan schouwingsbewijs niet geldig kan bedongen worden (schending van de artikelen 9, 16 van de wet van 11 juni 1874, 5, 11, lid 2, van de wet van 1 juli 1956, 6 en 1172 van het Burgerlijk Wetboek) ;

tweede onderdeel, eiser in conclusie staande hield, zonder op die punten tegengesproken te worden, dat het gebrek aan schouwing van zijnentwege geen zware fout was en dat geen oorzakelijkheidsverband tussen deze tekortkoming en de aan de derde veroorzaakte schade bestond, zodat verweerster niet gerechtigd was de door haar betaalde schadevergoeding van eiser terug te vorderen (schending van de artikelen 16 van de wet van 11 juni 1874, II, lid 2, van de wet van 1 juli 1956 en 1382 van het Burgerlijk Wetboek) ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat artikel 11, lid 2, van de wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen bepaalt dat een verzekeraar zich een recht van verhaal kan voorbehouden tegen de verzekeringnemer, voor zover hij volgens de wet of de verzekeringsovereenkomst gerechtigd mocht zijn de uitkering te weigeren of te verminderen ;

Overwegende dat uit voormelde wetsbepaling niet kan afgeleid worden dat de gevallen waarin de verzekeraar in de polis een recht van terugvordering kan bepalen beperkt zijn tot de in het middel opgesomde gevallen ;

Overwegende dat luidens diezelfde wetsbepaling, het recht van verhaal kan bedongen worden niet alleen in de gevallen waarin de dekking op grond van de wet vervalt, maar ook in die waarin de dekking op grond van de overeenkomst vervalt ;

Overwegende dat artikel 25, 3°, van de polis bedingt dat de verzekeraar een recht van verhaal op de verzekeringnemer bezit, wanneer een voertuig dat aan de reglementering op de technische controle onderworpen is, bij het ongeval niet voorzien is van een geldig schouwingsbewijs ;

Overwegende dat het de partijen vrijstaat een dergelijk geval van terugvordering in een contract in te lassen : dat zulk beding door geen enkele wetsbepaling van openbare orde noch door enig andere dwingende wetsbepaling wordt verboden en evenmin in strijd is met de openbare orde of de goede zeden ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat, na vastgesteld te hebben dat de polis een duidelijk onderscheid maakt tussen allerhande redenen van verval en mogelijkheden tot verhaal, waaronder die bepaald door artikel 25, 3°, en de gevallen opgesomd onder nrs 9 en 10 van dezelfde tekst, alwaar precies de zware fout behandeld wordt, dit is de fout begaan bij het sturen zelf en in rechtstreeks verband met het ongeval, het arrest op de overweging steunt dat « wanneer een wettelijke verplichting in een verzekeringsovereenkomst opgenomen wordt als voorwaarde om van de voordelen ervan te kunnen genieten, dergelijke wettelijke verplichting door dit feit zelve en in de geest van het contract een contractuele verplichting wordt zodat, bij gebrek aan uitvoering ervan, de stipulatie van verval of verhaal door de verzekeraar mag ingeroepen worden » ;

Dat het arrest op grond van die beschouwing wettelijk beslist dat de contractuele fout, al staat zij niet in oorzaaklijk verband met de schade en al maakt zij evenmin een zware fout in het sturen zelf uit, volstaat om het verhaal van de verzekeraar te rechtvaardigen ;

Dat beide onderdelen van het middel naar recht falen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 2 maart 1972.

Voorzitter : M. Paës.

Raadsheren : MM. Grenez en Delva.

Advocaten : Mrs. Vlassak loco Hoschet, Lens loco Boel en Jacobs loco Houtekier.

Pensioenen. — Vergoedingspensioenen. — Voor beroepsmilitair na ongeval. — Gemeenrechtelijke vordering tegen Staat. — Uitsluiting. — Voorwaarde. — Beoordelingsmacht van de rechter.

De bij toepassing van de krachtens het Regentsbesluit van 5 oktober 1948 gecoördineerde wetten op de vergoedingspensioenen en van de wet van 9 maart 1959 uitgekeerde herstelvergoedingen hebben een forfaitaire karakter, dat iedere gemeenrechtelijke vordering op grond van onrechtmatige daad ten laste van de Staat of zijn orgaan uitsluit.

Luidens art. 4 van de wet van 9 maart 1953 mogen de militairen enkel aanspraak maken op de vergoeding, indien het schadegeval zich « tijdens of ten gevolge van de dienst » heeft voorgedaan.

Niettegenstaande het feit dat een vergoedingspensioen krachtens voormelde uitzonderingswetgeving werd toegekend, heeft de rechter met het oog op de toepassing van het gemeene recht in het kader van een op art. 1382 B.W. steunende vordering het recht en de verplichting te onderzoeken of het schadelijk feit wel degelijk tijdens of ten gevolge van de dienst is gebeurd. Bij dit onderzoek treedt hij niet in de plaats van de administratieve overheid.

De termen « gedurende en ingevolge de dienst » betekenen dat tussen het schadelijk feit en de uitvoering van de militaire dienst een stellig verband moet bestaan. Dit is het geval als de militair getroffen werd door een verkeersongeval op de weg naar de plaats waar hij zijn dienst moet aanvatten.

Cressens t. / Dujardin en Belgische Staat.

Overwegende dat de beroepen samenhangend zijn en dienen te worden samengevoegd ;

Overwegende dat de hogere beroepen ontvankelijk zijn ;

Overwegende dat de doelstelling van de door Cressens ingestelde vordering en de toedracht van het verkeersongeval dat er aanleiding toe gaf in het bestreden vonnis nauwkeurig werden toegelicht ; dat het Hof ernaar verwijst ;

Wat betreft de ontvankelijkheid van de eis in zover ingesteld tegen Dujardin Jean-Marie en tegen de Belgische Staat.

Overwegende dat appellant Cressens de eerste rechter ten onrechte ten grieve duidt de vordering, in zover ze werd ingesteld tegen Dujardin J.M. en de Belgische Staat, niet ontvankelijk te hebben verklaard, op grond van de considerans dat hem, Cressens, die beroepsmilitair is, ingevolge kwestieus verkeersongeval een invaliditeitspensioen werd toegekend, hetwelk luidens artikel 1 van het Regentsbesluit van 5 oktober 1948, een forfaitaire herstelvergoeding uitmaakt, die iedere vordering op aquiliaanse grondslag uitsluit ;

Overwegende dat Cressens niet betwist het hem krachtens K.B. nr. 71.948 van 27 maart 1969 toegekend invaliditeitspensioen te hebben ontvangen en aanvaard ; dat hij zijn vorderingsrecht tegen de Belgische Staat en diens orgaan Dujardin desniettemin handhaaft, stellende dat het ongeval niet is gebeurd tijdens of ten gevolge van de dienst, in welke optiek hij aanspraakgerechtigd zou zijn op schadevergoeding op grond van het gemeene recht ;

Overwegende dat kwestieus pensioen Cressens werd toegekend bij toepassing van bij Besluit van de Regent van 5 oktober 1948 samengeordende wetten op de vergoedingspensioenen en van de wet van 9 maart 1953 houdende sommige aanpassingen inzake militaire pensioenen ; dat luidens art. 4 § 1 van laatstgemelde wet de wetsbepalingen inzake vergoedingspensioenen welke voor invaliden van de oorlog 1940-1945 gelden, van toepassing zijn op schadelijke feiten die — zoals hier — zich in vredetijd na 25 augustus 1947 hebben voorgedaan ; dat onder de aldus bedoelde wetsbepalingen het laatste lid voorkomt van art. 1 van de bij Regentsbesluit van 5 oktober 1948 samengeordende wetten, dat luidt als volgt : « al de krachtens deze wet verleende pensioenen en toelagen zijn een forfaitaire vergoeding, waardoor de toekenning van om het even welke andere vergoeding voor hetzelfde feit uitsluitend wordt » ;

Overwegende echter dat artikel 4 van de wet van 9 maart 1953 enkel toepassing vindt binnen het raam van artikel 1 van deze wet, naar luid waarvan de militairen wier invaliditeit te wijten is aan een in vredetijd voorgelopen schadelijk feit op vergoedingspensioenen enkel aanspraak kunnen maken indien het schadegeval zich gedurende of ingevolge de dienst heeft voorgedaan ;

Overwegende dat, waar de rechter, niettegenstaande het feit dat een vergoedingspensioen krachtens voormelde uitzonderingswetgeving werd toegekend, met het oog op de toepassing van het gemeene recht in het raam van een op art. 1382 e.v. Burgerlijk Wetboek steunende vordering het recht en de verplichting heeft te onderzoeken of hetzelfde schadelijk feit « tijdens of ten gevolge van de dienst » is gebeurd, en bij dit onderzoek niet in de plaats van de administratieve overheid treedt (Zie Cass. 21 jan. 1957, Pas. I 581 ; R.W. 1957 - 58, 1747 - 1750 ; Cass. 25 okt. 1965, Pas. 1966 I 156), en waar in art. 1 van de wet van 9 maart 1953 de termen « gedurende en ingevolge de dienst » (« durant et par le fait du service » in de franse tekst) betekenen dat tussen het schadelijk feit en de uitvoering van de militaire dienst een stellig verband moet bestaan (Raad van state 28 maart 1957, arresten en adviezen R.v.St. Baeyens en

Dumont, 1957, bez. 210 ; Rec. Arr. et Avis C.E., 1957, p. 196; Raad v. St. 24 januari 1955, Rec. Jur. dr. adm. 1955 blz 114), het Hof in onderhavig geval, in het licht van de voorhanden zijnde feitelijke omstandigheden tot de vaststelling en de overtuiging komt dat, toen Cressens op 22.8.1967 omstreeks 8.20 u in de morgen bromfietsend op het rijwielpad van de Commissaris Neykenslaan te Diest, ten val kwam, hij zich naar de Citadel te Diest begaf om aldaar zijn dienst te hernemen ; dat aldus tussen dit schadegeval en de uitvoering van de militaire dienst door Cressens een stellig verband bestaat in de door art. 1 van voormelde wet bedoelde zin ;

Overwegende dat hieruit volgt dat de toepassingsvoorwaarden van voormelde uitzonderingswetgeving verenigd zijn (zie o.m. Cass. 21 januari 1957, zoëven aangehaald) ; dat derhalve, gesteld dat een invaliditeitspensioen overeenkomstig bedoelde wetgeving aan Cressens werd toegekend, zijn aanspraak op elke andere herstelvergoeding m.b.t. hetzelfde schadegeval hem krachtens meergemeld art. 1 laatste lid van het Regentsbesluit van 5 oktober 1948 is ontzegd (Cass. 2 2 sept. 1955, Pas. 1955-1 1276 ; Cass., 25 okt. 1965, Pas. 1966 I 256 ; Cass. 27 juni 1969 ; R.G.A.R., 1970, 8360) ;

Ten gronde, wat betreft de eis tegen consoorten Panis-Uyttebroeck.

Overwegende dat de zowel aan dame Panis als aan sergeant Dujardin verweten overtreding van art. 48 Verkeersreglement in hoofde van eerstgenoemde niet naar eis van recht is bewezen ; dat zij blijkens het politieel onderzoek rechts van het rijwielpad haar fiets aan de hand leidde, terwijl Cressens, naar eigen verklaring, de vrouw in het voorbijrijden niet heeft aangeraakt, wat met haar versie overeenstemt ; dat derhalve niet vaststaat dat zij, in strijd met art. 48-2-3 verkeersreglement, de doorgang van bromfietser Cressens heeft belemmerd ; dat buitendien, ook al mocht zij de voorschriften van art. 48 hebben overtreden, de strafrechtelijke informatie niet uitwijst dat haar — in deze onderstelling foutieve — aanwezigheid op de rechter rand van het rijwielpad in de totstandkoming van het ongeval een oorzakelijke rol zou hebben gespeeld ;

Overwegende dat de eis in deze voorwaarden niet gegrond voorkomt in zover hij tegen consoorten Panis-Uyttebroeck is gericht »

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Voegt samen en ontvangt de beroepen ingeschreven onder de nrs. 2.451 en 2.654 van de Algemene Rol ;

Verklaart het hoofdberoep van consoorten Panis Yvonne en haar echtgenoot Uyttebroeck Jozef gegrond, het hoofdberoep en incidenteel beroep van Cressens René niet gegrond ;

Doet het bestreden vonnis teniet in zover het de vordering gegrond heeft verklaard ten overstaan van Panis Yvonne en haar echtgenoot Uyttebroeck Jozef en een deskundig onderzoek bevelen ;

Wijzigende desbetreffend,

Verklaart de vordering niet gegrond in zover tegen deze partijen gericht ; wijst haar af ;

Bevestigt het bestreden vonnis voor het overige ;

Verwijst appellant Cressens René in de kosten van beide aanleggen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

Echtscheidingskamer. — 12 december 1972.

Waarnemend voorzitter : M. Brunin.

Rechters : M. D'asseler en Mevr. Van Isterdael.
Openbaar Ministerie : M. Deweer.
Advocaten : Mrs. Jan Sevens en P. De Beukelaer.

Echtscheiding. — Vordering de plano wegens onderhoud van bijzit. — Afwijzing burgerlijke eis door strafrechter. — Beledigend karakter blijft bestaan.

Wedereis echtscheiding op grond van onderhoud van bijzit. Afwijzing van de burgerlijke partijstelling vóór de strafrechter. Geen voldoende reden om beledigend karakter aan het gepleegd feit te ontnemen.

Overwegende dat partijen huwden te Gent, dat de eis tot echtscheiding strekt op grond van overspel ;

Overwegende dat de verweerster bij regelmatig besluiten ter griffie neergelegd een tegeneis heeft ingesteld strekkende insgelijks tot echtscheiding maar op grond van grove beledigingen ;

Overwegende dat de verweerster bij een in kracht van gewijsde getreden vonnis van de correctionele rechtbank te Gent dd. 22 september 1971 veroordeeld werd tot een geldboete van 75 fr. wegens overspel ; dat de eis aldus gegrond voorkomt op grond van art. 229 van het Burgerlijk Wetboek ;

Overwegende dat de verweerder op tegeneis niet betwist dat hij veroordeeld werd door de Krijgsraad te Gent op 9 september 1971 wegens onderhoud van een bijzit in de echtelijke woning ; dat hij nochtans besluit dat dit feit voor eiseres op tegeneis ontbloeit zou zijn van enig beledigend karakter op grond van de overweging dat op civielrechtelijk gebied de morele schadevergoeding door haar gevorderd ongegrond werd verklaard ;

Overwegende dat de motivering van de krijgsraad dat de eiseres op tegeneis haar echtgenoot en zijn medeplichtige, die haar eigen zuster was, naderhand zou geholpen hebben bij de verhuus en zij zekere genegenheidsbanden aanvaarde ten overstaan van het onwettig gezin en de overspelige kinderen, dienen beoordeeld te worden, rekening houdende met de familiebanden tussen betrokken personen, zeker het beledigend karakter van het gepleegd feit niet ontnemt.

(.....)

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Gelet op het schriftelijk overeenkomstig advies...

Wijzende op tegenspraak op eis en tegeneis ;

Verklaart, beide vorderingen ontvankelijk en gegrond...

NOOT. — A. Het vonnis Krijgsraad dd. 9 september 1971 waarvan sprake werd gepubliceerd in het R.W. 1971-1972, dd. 6.2.72, kol. 1126 e.v.

B. Tegen dit vonnis werd door eiser op hoofdeis, die o.m. op gebied van hoederecht voldoening bekwam geen beroep aangetekend.

ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

8e Kamer. — 3 februari 1971.

Voorzitter : M. H. Pas.

Rechters : M. M. W. Verschuere en

J. Vandennieuwenhuyzen

Arbeidsauditeur : M. F. Deley.

Advocaat : Mr. P. Pollet.

1. Sociaal Statuut Zelfstandigen. — Bijdragen. — Inleiding der vordernig. — Art. 581/704 G.W.B.

2. Kosten van invordering van bijdragen zelfstandigen lastens bijdrageplichtige.

3. Kosten van dagvaarding. Overbodig. Lastens eiseres.

1. Wanneer art. 704 G. Wb. bepaalt dat de vorderingen bedoeld in art. 581 G. Wb. (Sociaal statuut zelfstandigen) worden ingeleid bij verzoekschrift, wordt daardoor de mogelijkheid van inleiding bij dagvaarding niet uitgesloten.

Overigens is de inleiding bij verzoekschrift niet op straffe van nietigheid voorgeschreven (art. 860 G. Wb.).

Door het inleiden der zaak bij exploit van dagvaarding worden geen belangen geschaad (art. 861 G. Wb.).

Inleiding der vorderingen bedoeld in artikel 581 G. Wb. bij dagvaarding is dus ontvankelijk.

2. Art. 1017 al. 1, G. Wb. dient aldus begrepen dat de kosten van procedures tussen gerechtigden en instellingen belast met de uitvoering der sociale wetgeving in principe ten laste van deze instellingen blijven.

Voor de vorderingen van deze instellingen tegen bijdrageplichtigen geldt de algemene regel van al. 1 van hetzelfde art. 1017 G. Wb. — Deze kosten zijn dus ten laste van de in het ongelijk gestelde partij.

3. Wanneer een partij nutteloze procedurekosten veroorzaakt blijven deze kosten ten haren laste.

Wanneer de vordering zonder bezwaar kan worden ingeleid bij verzoekschrift blijven de kosten van dagvaarding bij deurwaardersexploot ten laste van eiser.

Interprofessionele Verzekeringskas voor Zelfstandigen
t./ Arrisfeld.

Overwegende dat de gedaagde partij niet verschenen is en zich evenmin door iemand heeft laten vertegenwoordigen, alhoewel zij regelmatig gedagvaard werd ;

Overwegende dat de eis er toe strekt verwerende partij te horen veroordelen om aan eiseres te betalen de som van 6.340 fr. ten titel van bijdragen en kosten verschuldigd ingevolge het sociaal statuut der zelfstandigen voor de perioden : eerste en tweede kwartaal 1970, onder voorbehoud van vermeerdering of vermindering in de loop van het geding, te vermeerderen met de gerechtelijke intresten, de kosten van het geding en de rechtsplegingsvergoeding ;

Overwegende dat de Rechtbank ambtshalve de regelmatigheid dient te onderzoeken van de akte van rechtspleging waarbij de procedure werd ingeleid ;

Overwegende dat overeenkomstig artikel 700 van het G.W.B. de vorderingen in principe worden ingeleid bij dagvaarding, « onverminderd de bijzondere regels inzake vrijwillige verschijning en rechtspleging op verzoekschrift » ; dat nochtans artikel 704 van het G.W.B. bepaalt dat in zekere zaken (o.m. deze voorzien in artikel 581 van het G.W.B.) « de vorderingen worden ingeleid bij verzoekschrift ». Dat het blijkbaar de bedoeling van de wetgever is geweest een bijkomende mogelijkheid tot inleiding van deze zaken in te voeren zonder dat de mogelijkheid van dagvaarding hierdoor wordt uitgesloten (zie Lenaerts, sociaal procesrecht, P. 117 « deze mogen worden ingeleid bij verzoekschrift nergelegd ter griffie ») ;

Dat overigens nergens in het G.W.B. wordt gezegd dat de inleiding bij verzoekschrift op straffe van nietigheid zou zijn voorgeschreven. Dat overigens artikel 860 van het G.W.B. bepaalt : « Wat de verzuimde of onregelmatig verrichte vorm ook zij, geen proceshandeling kan nietig worden verklaard indien de wet de nietigheid ervan niet uitdrukkelijk heeft bevolen » en artikel 861 van het G.W.B. dat « de rechter een proceshandeling alleen dan nietig kan verklaren, indien de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die ze opwerpt ». Dat in casu deze voorwaarden niet aanwezig zijn ;

Overwegende dat de vordering bijgevolg ontvankelijk is ;

Overwegende dat uit de gegevens van de zaak en onder meer uit de ter zitting door eisende partij aangevoerde ele-

menten blijkt dat de vordering in hoofdsom gegrond is ;

Overwegende dat de heer-auditeur adviseerde de kosten ten laste van gedaagde te leggen met uitzondering nochtans van de kosten van dagvaarding ; dat eiseres zich hiertegen in besluiten verzet ;

Overwegende dat artikel 1017, al. 1 van het G.W.B. bepaalt :

« Ieder vonnis verwijst, zelfs ambtshalve, de in het ongelijk gestelde partij in de kosten... » ; dat de uitzondering op deze algemene regel voorzien in alinea 2 van hetzelfde artikel slechts spreekt over kosten van procedures tussen de instellingen belast met de uitvoering der sociale wetgeving en de « gerechtigden » ; dat in casu waar het gaat om de invordering van achterstallige bijdragen de eis gericht is tegen een « bijdrageplichtige », zodat voormelde uitzondering niet toepasselijk is ; dat dus de gerechtskosten in principe ten laste van gedaagde dienen gelegd ;

Overwegende nochtans, zoals hoger uiteengezet, op grond van artikel 704 van het G.W.B. de vordering kan worden ingeleid bij verzoekschrift, zonder kosten van gerechtsdeurwaarder ; dat eiseres geen enkele reden aan geeft waarom zij gebruik zou hebben moeten maken van de inleiding bij dagvaarding ;

Overwegende dat het, zoals gezegd in de besluiten van eiseres, aan de Rechtbank toekomt de tekst van de wet te interpreteren en toe te passen, maar dat de Rechtbank daarbij niet gebonden is door een interpretatie gegeven door een administratieve overheid ;

Overwegende dat de argumentatie van eiseres, dat zij « verplicht geweest is deze kosten (van dagvaarding) bloot te stellen om tot invordering te komen » dus te kort schiet, waar zij eveneens en zonder enig nadeel, gebruik kon maken van de (nagenoeg kosteloze) inleiding bij verzoekschrift ;

Overwegende dat het algemeen principe, aanvaard door de rechtspraak vóór het van kracht worden van het G.W.B. geldig blijft, dat nutteloze gerechtskosten ten laste blijven van de partij die ze heeft veroorzaakt, (zie Fettweis, I. Compétance et Proc. Civile, p. 525) ;

Overwegende dat bijgevolg de kosten van de dagvaarding ten laste van eiseres dienen te blijven ;

Om deze redenen :

De Rechtbank,

Gehoord de Heer F. Deley, substituut-arbeidsauditeur, in zijn eensluidend mondeling advies in de nederlandse taal, ter openbare zitting van 27-1-1971 ;

Recht doende bij verstek ;

Na erover beraadslaagd te hebben ; alle andere en strijdige besluiten verwerpend, verklaart de vordering ontvankelijk en gegrond ;

Veroordeelt verwerende partij om aan eiseres te betalen de som van 6.340 frank te vermeerderen met de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding, met uitzondering van de kosten van dagvaarding, die ten laste van eiseres worden gelaten ;

Vereffent de kosten op heden aan de zijde van eisende partij op 350 frank ten titel van gerechtskosten en op 300 frank ten titel van rechtsplegingsvergoeding.

Verklaart het vonnis voorlopig uitvoerbaar, spijs alle verhaal en zonder zekerheidstelling.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL BRUSSEL

Kortgeding. — 29 september 1972.

Ondervoorzitter : M. J. Vercammen.

Advocaten : Mrs. A. De Caluwe, E. Gutt en L. De Gryse.

Handelspraktijken. — Wet van 14 juli 1971. — Zich ten onrechte uitgeven als grossier. — Verwarringstichtende daad. Inbreuk op art. 20. — Inbreuk op art. 2 tot 4 betreffende de prijsaanduidingen. — Daad van onrechtmatige mededinging waarop vordering tot staking van toepassing is. — Publikatie van het bevelschrift niet toegestaan, draagt niet bij tot de staking van de aangeklaagde daad of van haar nawerking.

Het is niet omdat men op formele wijze aan de kleinhandelaars levert dat men grossier is ; deze leveringen moeten ook geschieden voor de professionele noodwendigheden van de handel der kleinhandelaars.

Door zich als zelfbediening in 't groot uit te geven sticht de firma Makro een verwarring die een inbreuk betekent op art. 20, 1° van de wet van 14 juli 1971. De toelating aan de kleinhandelaars gegeven om zich vrij en zonder enige beperking in al de afdelingen te bevoorraden en tegen dezelfde prijs moet ten opzichte van ieder van hen als een daad van onrechtmatige mededinging in de zin van art. 54 van voormelde wet worden beschouwd.

Verbod moet worden opgelegd aan de firma Makro gebruik te maken van de hoedanigheid van groothandelaar of zich als dusdanig te laten doorgaan.

Er bestaat dubbelzinnigheid inzake prijzen waardoor het voor de aankoper onmogelijk wordt een goede prijsvergelijking te maken, wanneer men in de publiciteit de prijzen zonder B.T.W. opgeeft, of met veel kleinere tekens dan de prijs zelf, of met de aanduiding van een vals B.T.W. percentage.

Deze dubbelzinnigheid is een inbreuk op de artikelen 2 tot 4 van de wet, zij is tevens een met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad zoals bedoeld door art. 54. Dienvolgens kan deze tekortkoming worden tekeer gegaan door de vordering tot staking.

De publikatie van het bevelschrift is niet verantwoord omdat zij niet kan bijdragen tot de staking van de aangeklaagde daad of van haar nawerking.

Nationale Federatie van Platenhandelaars van België en anderen t./ N.V. Makro Zelfbedieninggroothandel.

Door eisende partijen wordt gevorderd dat aan verweerster verbod zou worden opgelegd,

1°) hetzij in hare publiciteit en in hare verkoopcentra op borden of op iedere andere wijze gebruik te maken van de hoedanigheid van groothandelaar of zich als dusdanig te laten doorgaan, onder andere a) door de uitgifte van zogenaamde paspoorten, speciaal bestemd om de indruk te verwekken dat de toegang tot de kleinhandelaars als dusdanig beperkt is, b) door het gebruik van de titel « Makro zelfbediening in 't groot », c) door het gebrek aan vermelding van een activiteit van kleinhandelaar in het handelsregister, — hetzij verder te aanvaarden dat haar cliënteel van kleinhandelaars zich zou kunnen bevoorraden in artikelen die vreemd zijn aan de door hen uitgeoefende handel,

2°) in hare publiciteit of op iedere andere wijze prijzen op te geven waarin de B.T.W. niet zou begrepen zijn of waarbij ten minste het percentage van de B.T.W. niet zou worden aangeduid op uitdrukkelijke, duidelijke en ondubbelzinnige wijze of waarin een vals percentage aangeduid zou zijn,

3°) in hare publiciteit of op iedere andere wijze vergelij-

kingen te maken tussen groothandelsprijzen en detailprijzen,

4°) in hare publiciteit of op iedere andere wijze vergelijkingen te maken tussen prijzen waarin de B.T.W. begrepen is en prijzen waarin ze niet opgenomen werd of op onduidelijke en dubbelzinnige wijze vermeld werd,

5°) goederen te verkopen onder de aankoop prijs of met een uitzonderlijk laag winstcijfer ;

Door eisende partijen wordt bovendien de publicatie gevorderd van de tussen te komen beschikking.

Tot staving van hun vordering doen eisende partijen namelijk gelden :

1°) dat verweerster verklaart zich op te geven als een groothandelaar die tegen groothandelsprijzen aan de kleinhandelaars in zelfbediening verkoopt,

2°) dat verweerster om aan deze groothandel te doen geloven een ganse encensering heeft ingericht, namelijk dat zij om aan handelaars de toegang tot de verkoopcentra voor te behouden hiertoe een paspoort heeft uitgegeven tot bevestiging van de hoedanigheid van handelaar,

3°) dat verweerster nochtans een verkoopswijze gebruikt door dewelke een kleinhandelaar normaal geen belangstelling voelt voor een bevoorradening ten behoeve van zijn handel, doch in de gelegenheid wordt gesteld aankopen te doen van andere ten toon gestelde artikelen die hij also kan aanschaffen tegen lagere prijzen,

4°) dat door verweerster dergelijke gunst niet alleen aan kleinhandelaars wordt gegeven maar ook aan begeleide particulieren, en dat derhalve verweerster zich achter een groothandelsgevel schuilt maar geen werkelijke groothandelaar is,

5°) dat verweerster, dewelke zich opgeeft als een groothandelaar die uitsluitend aan kleinhandelaars verkoopt terwijl zij feitelijk aan particuliere behoeften voldoet, door een dergelijke handelwijze de beroepsbelangen van eisende partijen schaadt,

6°) dat verweerster in hare publiciteit vergelijkingen maakt namelijk tussen prijzen waarin de B.T.W. begrepen is en prijzen waarin ze niet opgenomen werd of op onduidelijke en dubbelzinnige wijze vermeld werd,

7°) dat verweerster de bepalingen niet naleeft namelijk van artikel 2 van de wet van 14 juli 1971 waardoor voorzien wordt dat de prijzen volledig en op niet twijfelachtige wijze dienen aangeduid ;

Door eisende partijen wordt aan verweerster verwijt gemaakt van een verwarringstichtend uitzicht van groothandel ;

De desaaangaande door eisende partijen geformuleerde beweringen worden door verweerster ten onrechte betwist ;

Er valt inderdaad op te merken dat het tegenstrijdig is te beweren dat men er zorgvuldig voor waakt slechts aan kleinhandelaars de toegang van de verkoopcentra te verlenen en hen tegelijkertijd de toelating te geven om zich voor hun persoonlijke behoeften te bevoorraden ;

Uit verschillende terzake door eisende partijen in hun besluiten voorgebrachte praktische voorbeelden, blijkt duidelijk dat de kleinhandelaars er geen belang bij hebben zich bij verweerster voor hun professionele aankopen te bevoorraden ;

Door de verwarring die also door verweerster wordt gesticht, wordt derhalve door verweerster inbreuk gepleegd namelijk op art. 20, 1°, van de wet van 14 juli 1971.

Er dient daarenboven onderstreept dat de aan de kleinhandelaars gegeven toelating om zich vrij en zonder enige beperking in al de afdelingen te bevoorraden en tegen dezelfde prijs, ten opzichte van ieder van hen als een daad van onrechtmatige mededinging in de zin van art. 54 van voormelde wet dient te worden beschouwd ;

De bewering van verweerster, dewelke staande houdt dat zij zich uitsluitend tot kleinhandelaars richt, is terzake niet te weerhouden, daar die bewering inderdaad, zoals reeds

gezegd, met de werkelijkheid niet overeenstemt ;

Door verweerster wordt namelijk nog opgeworpen dat de misbruiken gepleegd door de personen die de houders van paspoorten vergezellen of vervangen overtredingen zijn van de ten haren opzichte aangegane verbintenissen ;

Zulks wordt terzake door verweerster tevergeefs opgeworpen, daar de bestanddelen van de zaak aantonen dat in werkelijkheid verweerster de uitbreiding van dergelijke misbruiken wenst, vermits haar werkelijke aktiviteit gesteund is op verkopen voor particuliere behoeften ;

Verder wordt nog door verweerster beweerd dat de door eisende partijen ingestelde vordering tot doel heeft de verdwijning van de groothandelsaktiviteiten van verweerster om deze laatste in kleinhandelaar om te vormen ;

Deze door verweerster voorgebrachte stelling dient verworpen, daar, indien zij werkelijk groothandelaar wenst te zijn, verweerster dan noodzakelijkerwijze de funktie ervan vervullen moet, hetgeen zij niet doet ;

Door verweerster wordt ook nog opgeworpen dat leveringen aan kleinhandelaars ten particulieren titel haar hoedanigheid van groothandelaar niet te niet doen ;

Deze bewering dient eveneens verworpen ; zoals eisende partijen het met goed recht doen gelden, het is niet omdat men op formele wijze aan kleinhandelaars levert, dat men grossier is ; deze leveringen moeten ook geschieden voor de professionele noodwendigheden van de handel der kleinhandelaars ;

Nopens de onderdelen van de eis met betrekking tot de onvolledige en dubbelzinnige aanduiding van de prijzen en tot de prijsvergelijking, wordt er vooreerst en onder vorm van een onbevoegdheidsexceptie tot de onontvankelijkheid van dit gedeelte van de vordering door verweerster geconcludeerd ;

Door verweerster wordt dienaangaande beweerd dat het beroep tot de vordering tot staking door art. 55 van voormelde wet uitgesloten wordt voor inbreuken op de bepalingen betreffende de prijsaanduiding en de prijsvergelijking (art. 2 tot 4 van de wet) ;

Tot betwisting van dit door verweerster voorgebracht middel, doen eisende partijen vooreerst en met goed recht opmerken dat door rechtspraak en rechtsleer, vóór het tot stand komen van de wet van 14 juli 1971, de dubbelzinnigheid inzake prijzen, waardoor het voor de aankoper onmogelijk was een goede prijsvergelijking te maken, reeds als een met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad beschouwd werd ;

Daarenboven wordt door eisende partijen met goed recht ook gewezen op het feit dat het wetsontwerp na zijn neerlegging aanzienlijk uitgebreid werd ; het volstaat te dien opzichte de bewoordingen van huidig artikel 55 met deze van het oorspronkelijk artikel 46 te vergelijken ; er dient beschouwd dat men zich, bij de evolutie die door de tekst werd ondergaan, uiteindelijk bij een brede interpretatie aangesloten heeft ;

De gegrondheid van de onderdelen van de eis met betrekking tot de prijsaanduiding en tot de prijsvergelijking wordt door verweerster ten onrechte betwist ;

Wat betreft de op voet van art. 2 tot 4 van voormelde wet door eisende partijen geformuleerde verwijten, blijken de tekortkomingen van verweerster duidelijk uit de bestanddelen van de zaak ;

Inderdaad verweerster die vroeger in hare publiciteit haar prijzen zonder B.T.W. opgaf, vermeldt thans de B.T.W. wel in hare publiciteit maar in veel kleinere tekens dan de prijs zelf ;

In haar winkels worden door verweerster wel zekere prijzen met B.T.W. opgegeven, maar zulks is slechts een minderheid daar de meeste artikelen zonder vermelding van B.T.W. of met een twijfelachtige vermelding ten toon gesteld worden ;

Terzake is eveneens gegrond het door eisende partijen

geformuleerd verwijt van aanduiding van een vals B.T.W. percentage ;

Door verweerster wordt dienaangaande een te goeder trouw gepleegde vergissing tevergeefs ingeroepen ; onderscheid tussen goede en kwade trouw is vreemd aan de vordering tot staking ;

Door eisende partijen wordt het bewijs geleverd van de door hen aan verweerster verweten ongeoorloofde prijsvergelijking ;

Uit wat voorafgaat dient afgeleid dat de door eisende partijen gevorderde staking verrechtvaardigd is ;

Wat de gevorderde publicatie van onderhavige beschikking betreft, valt er op te merken dat deze maatregel terzake niet beantwoordt aan de vereisten van art. 58, al. 2, waar alleen de mogelijkheid van publicatie wordt voorzien indien zij van aard is bij te dragen tot de staking van de aangeklaagde daad of van haar nawerking ;

Er dient beschouwd dat de door eisende partijen gevorderde publicatie in casu niet aan dit criterium beantwoordt ;

Om deze redenen,

Wij, J. Vercammen, Ondervoorzitter, zetelend zoals in kortgeding, inzake vorderingen tot staking, in vervanging van de wettelijk belette Voorzitter van de Rechtbank, bijgestaan door R. Beuckelaers, griffier,

Nopens de gevorderde staking, verklaren de eis ontvankelijk en gegrond ;

Leggen dienvolgens aan verweerster verbod op :

1° hetzij in hare publiciteit en in hare verkoopcentra op borden of op iedere andere wijze gebruik te maken van de hoedanigheid van groothandelaar of zich als dusdanig te laten doorgaan, onder andere a) door de uitgifte van zogenaamde paspoorten speciaal bestemd om de indruk te verwekken dat de toegang tot de kleinhandelaars a's dusdanig beperkt is, b) door het gebruik van de titel « Makro Zelfbediening in 't groot », c) door het gebrek aan vermelding van een aktiviteit van kleinhandelaar in het handelsregister,

hetzij verder te aanvaarden dat haar cliënteel van kleinhandelaars zich zou kunnen bevoorraden in artikelen die vreemd zijn aan de door hen uitgeoefende handel ;

2° in hare publiciteit of op iedere andere wijze prijzen op te geven waarin de B.T.W. niet zou begrepen zijn of waarbij ten minste het percentage van de B.T.W. niet zou worden aangeduid op uitdrukkelijke, duidelijke en on-dubbelzinnige wijze of waarin een vals percentage aangeduid zou zijn ;

3° in hare publiciteit of op iedere andere wijze vergelijkingen te maken tussen groothandelsprijzen en detailprijzen ;

4° in hare publiciteit of op iedere andere wijze vergelijkingen te maken tussen prijzen waarin de B.T.W. begrepen is en prijzen waarin ze niet opgenomen werd of op onduidelijke en dubbelzinnige wijze vermeld werd ;

5° goederen te verkopen onder de aankoop prijs of met een uitzonderlijk laag winstcijfer ;

Zeggen dat er tot publicatie van onderhavige beschikking geen aanleiding bestaat en verwerpen dit gedeelte van de eis ;

NOOT. — In het hierboven gepubliceerde bevelschrift wordt door de rechter in kortgeding aanvaard dat tekortkomingen op de bepalingen van art. 2 tot 4 van de wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken, door de vordering tot staken kunnen worden tekeer gegaan.

Bij eerste gezicht schijnt deze beslissing strijdig te zijn met art. 55 van voornoemde wet dat de vordering tot staking voor tekortkomingen van de bepalingen van art. 2 tot 4 uitsluit.

De voorzitter van de Rechtbank van Koophandel steunt zijn beslissing op twee argumenten. De onmogelijkheid voor de aankoper een goede prijsvergelijking te maken werd reeds door de rechtspraak en de rechtsleer vóór het tot stand komen van de wet van 14 juli 1971 beschouwd als een met de eerlijke handelspraktijken strijdige daad.

Dienvolgens is een inbreuk op de bepalingen van art. 2 tot en met 4 van de wet een daad die valt onder de algemene bewoordingen van art. 54 van de wet en de tekortkomingen aan dit artikel dat betrekking heeft op de daden strijdig met de eerlijke handelspraktijken, kunnen door de vordering tot staking worden bestreden ⁽¹⁾.

Het tweede argument roept de uitbreiding van het wetsontwerp na zijn neerlegging in, om te concluderen dat men zich uiteindelijk bij een «brede interpretatie» had aangesloten.

Om het door de rechter aangenomen standpunt te begripen is het noodzakelijk de zeer lange vóórgeschiedenis van de wet op de handelspraktijken in herinnering te brengen.

Het basisontwerp werd op 5 juni 1964 in de Senaat ingediend ⁽²⁾ nadat een voorontwerp aan het advies van de Raad van State was voorgelegd.

Uit het advies van de Raad van State kunnen wij de oorspronkelijke tekst afleiden van de artikelen die in het hierboven afgedrukte bevelschrift centraal staan.

Het eerste — artikel 54 — handelde over sommige andere handelwijzen strekkende tot het verdraaien van de normale voorwaarden der mededinging. Het herhaalde in hoofdzaak wat gezegd werd in art. 1 van het Koninklijk Besluit nr. 55 van 23 december 1934. Het verruimde evenwel het toepassingsgebied en bevatte een voor onze materie belangrijke passus nl. dat hier werd bedoeld «enige met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad anders dan deze voorzien door de artikelen 16 tot 53». Deze artikelen 16 tot 53 betreffen de voorlichting van de gebruiker en bepaalde handelspraktijken.

Het art. 55 belaste de voorzitter van de Rechtbank van Koophandel ermee om voor bepaalde welomschreven handelingen, de staking te bevelen.

Art. 56 bepaalde dat art. 55 niet van toepassing was o.m. op de daden die een inbreuk op een strafbepaling vormen.

De Raad van State wenste zich hierbij niet aan te sluiten. Hij pleitte enerzijds voor de weglating van de beperking voorzien in art. 56 en vroeg zich bovendien af of men niet als algemene regel moest stellen dat de vordering tot staking kan worden gesteld voor enige met de eerlijke gebruiken strijdige handeling onverschillig of deze al dan niet een misdrijf oplevert krachtens het ontwerp of krachtens een andere strafbepaling.

Mocht de wetgever hierop ingaan, zo besloot de Raad van State, dan kan men het beoogde resultaat bereiken met de volgende tekst:

Art. 54: Verboden is enige, al dan niet in de voorgaande bepalingen bedoelde, met de eerlijke handels- of nijverheidsgebruiken strijdige handeling waarbij een handelaar of een industrieel de beroepsbelangen van een ander handelaar of van een ander industrieel schaadt of tracht te schaden.

Neemt men die tekst aan en laat men tevens 1° van art. 56 weg, dan zal de vordering tot staking, aldus de Raad van State, kunnen worden ingesteld:

1° voor tekortkomingen aan de bepalingen opgesomd in art. 55 — 1°;

2° voor tekortkomingen aan het bepaalde art. 54, d.w.z. voor enige met de eerlijke gebruiken strijdige handeling, ook al wordt deze strafrechtelijk gestraft ⁽³⁾.

De regering ging in op de suggestie van de Raad van State en aanvaardde in art. 58 (56 in het voorontwerp) de mogelijkheid van de vordering tot staking voor een zelfs strafrechtelijk betuigelde tekortkoming aan het bepaalde bij art. 57.

Ze veranderde de titel van het hoofdstuk IV die nu luidde «Over handelwijzen strekkend tot het verdraaien van de normale voorwaarden der mededinging».

Ook de tekst van het vroegere art. 54 (artikel 57 in het voorontwerp) werd als volgt gewijzigd: «Is verboden elke daad, die indruist tegen de eerlijke gebruiken inzake handel waardoor een handelaar, industrieel of ambachtsman de beroepsbelangen van een ander handelaar, industrieel of ambachtsman schaadt of tracht te schaden».

Op grond van deze twee wijzigingen zou men kunnen aannemen dat de regering het standpunt van de Raad van State volledig had overgenomen. Inderdaad, het zijn niet meer «andere» handelwijzen die worden bedoeld; bovendien was de uitdrukkelijke uitsluiting van de met de handelsgebruiken strijdige daad voorzien door de artikelen 16 tot 53, uit de tekst verdwenen.

In de Toelichting op artikel 57 bleef de Regering evenwel een standpunt voorhouden dat niet met de gewijzigde tekst strookt. Zij schreef (5e alinea): «De daden ingevolge art. 57 zijn andere dan deze die, alhoewel aan de criteria van art. 57 beantwoordend, reeds elders hetzij in dat wetsontwerp, hetzij in een andere wetgeving verboden zouden zijn: het is inderdaad nutteloos verschillende malen eenzelfde verbod te herhalen» ⁽⁴⁾.

Deze tekst is o.i. maar voor één interpretatie vatbaar: de daden verboden door art. 57 behoren tot een speciale categorie, zij zijn nog door geen enkele wetgeving (en ook niet in het hier besproken ontwerp) voorzien.

Maar in alinea 7 heette het «De daden voorzien in art. 57 zullen onderworpen zijn aan de vordering tot staking zelfs indien ze, overeenkomstig gelijk welke andere wettelijke bepaling tegelijk een strafrechtelijke inbreuk uitmaken» ⁽⁵⁾.

Deze tekst zegt het tegenovergestelde van deze van al. 5. En de toelichting besloot als volgt: «De mogelijkheid voor eenzelfde daad, hetzij een strafrechtelijke vordering, hetzij een vordering tot staking in te stellen is slechts mogelijk voor de daden bedoeld in art. 57: de andere tekortkomingen voorzien in het ontwerp zijn slechts onderhevig aan de vordering tot staking, om redenen dat zulke daden luidens de wet, nooit strafrechtelijk betuigeld kunnen worden.»

Het wetsontwerp 268 is nooit uitgegroeid tot een wet. Na eliminatie van de bepalingen betreffende de prijzen werd het opnieuw in de Senaat neergelegd, en wel op 15 januari 1968 ⁽⁶⁾. Art. 57 is nu art. 42 geworden met volgende tekst:

«Verboden is enige met de eerlijke handelsgebruiken strijdige daad waarbij een handelaar de beroepsbelangen van één of meer andere handelaars schaadt of tracht te schaden».

Het art. 58 is art. 43 geworden en voorziet in lid 2 dat de Voorzitter van de Handelsrechtbank het bestaan vaststelt en de staking beveelt van een zelfs strafrechtelijk betuigelde tekortkoming aan het bepaalde bij art. 42.

In de Memorie van Toelichting herhaalt de Regering bijna woordelijk wat zij had verklaard naar aanleiding van het ontwerp 268 ⁽⁷⁾.

In zijn advies komt de Raad van State op deze problematiek niet rechtstreeks terug ⁽⁸⁾. Ook dit tweede ontwerp bracht het niet tot een wet. Op 6 juni 1969 werd over dezelfde materie in de Senaat een nieuw voorstel neergelegd ⁽⁹⁾.

Behoudens een nieuwe wijziging in de nummering —

de artikelen 42 en 43 zijn nu 45 en 46 geworden — is er t.a.v. de hier besproken materie geen noemenswaardige verandering. De Memorie van Toelichting is ongewijzigd gebleven, de Raad van State werd niet meer geraadpleegd.

Het is senator A. De Clerck die over het bewuste wetsontwerp op 14 oktober 1970, namens de speciale commissie verslag uitbrengt⁽¹⁰⁾. Uit dit verslag lichten we : « Door de minister van Middenstand werd aan uw commissie volgende nota betreffende de sancties overhandigd. Het ontwerp van wet strekt tot een decorrectionalisatie van de inbreuken inzake mededinging. Deze strekking baseert zich op de veelvuldige en onbetwistbare bezwaren van de strafbepalingen op dat gebied ».

Na deze bezwaren te hebben opgesomd trekt senator De Clerck de conclusie : « Het ontwerp van wet beveelt dan ook de veralgemening van de vordering tot staking aan ».

Hij weerlegt vervolgens de bezwaren geopperd door de voorstanders van een strafrechtelijke sanctie en stelt de vraag of logischerwijze bij de vordering tot staking geen strafrechtelijke sanctie dient te worden voorzien.

Senator De Clerck spreekt zich onvoorwaardelijk voor het voorzien van twee verhaalmogelijkheden uit en steunt deze voorkeur

a) op het advies van de Raad van State over het ontwerp 268 — zitting 1963/64 (zie hierboven) ;

b) op een nota opmerkingen bij een bevelschrift van de Rechtbank van Koophandel te Brussel van 18 juli 1961 (Journal des Tribunaux 1963, bl. 48-51) ;

c) op het arrest van 13 maart 1964 van het Hof van Beroep te Brussel (Journal des Tribunaux 1964, bl. 345) ;

d) op het feit dat de vordering tot staking eigenlijk gezegd geen sanctie is. Zij is in zekere zin een politionele maatregel bestemd om een einde te stellen aan een sociale stoornis. Zij bestraft geen vergrijp en maakt geen dubbel gebruik uit met de strafrechtelijke sanctie.

Tenslotte weerlegt senator De Clerck het argument betreffende het risico van strijdigheid van de beslissingen genomen enerzijds op de vordering tot staking en anderzijds op de publieke vordering en de tekst van art. 29 van het Wetboek van Strafvordering⁽¹¹⁾.

In het verslag dat op 18 juni 1971 namens de Verenigde Commissies voor de Economische Zaken en voor de Middenstand door volksvertegenwoordiger Baeskens wordt neergelegd vinden wij blz. 3 de uiteenzetting van de minister van de Middenstand die inzake beteugeling als volgt begint : « Een van de karakteristieken van het ontwerp is de vordering tot staking te veralgemenen. Deze vordering heeft haar deugdelijkheid bewezen en de Rechtbank van Koophandel heeft herhaaldelijk de grenzen bepaald binnen welke bepaalde praktijken kunnen toegestaan worden. Kenmerkend voor het ontwerp is dan ook dat het een vordering tot staking invoert, zelfs wanneer het om een overtreding op een duidelijk voorschrift in handelsaangelegenheden gaat. De keuze is dus gevallen niet op de bestraffing maar op de vordering tot staking, die onverwijld kan worden ingesteld, soepel is en openstaat voor alle benadeelde handelaars, alsmede voor beroepsverenigingen of interprofessionele verenigingen, voor de minister van Economische Zaken en voor alle verbruikersverenigingen die vertegenwoordigd zijn in de Raad voor het Verbruik. De strafsancie is niet helemaal weggefallen, zij blijft bestaan voor bijzonder ernstige handelingen of wanneer de kwade bedoeling duidelijk bewezen is »⁽¹²⁾.

Deze beide teksten zijn overduidelijk en rechtvaardigen o.i. de door de ondervoorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Brussel genomen beslissing⁽¹³⁾.

Dr. Paul De Vroede
Buitengewoon Docent
Vrije Universiteit Brussel.

(1) J. Matthys — De wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken. Sociaal Economische Wetgeving - 1972, p. 452 stelt de mening voorop dat onder de verbodsbepaling van art. 54 niet zijn begrepen de daden die hoewel ze beantwoorden aan de criteria van dit artikel reeds door een andere bepaling van de wet van 14 juli 1971 zouden verboden zijn.

(2) Senaat - Zitting 1963-64, Document 268.

(3) Senaat - Zitting 1963-64, Document 268, bl. 136-141.

(4) Document 268, bl. 90.

(5) Senaat 1963-64, Document 268, bl. 90.

(6) Senaat - Zitting 1967-68, Document 90.

(7) ibidem bl. 50.

(8) Senaat - Zitting 1967-68, Document 90, bl. 91-92.

(9) Senaat - Zitting 1968-69, Document 415.

(10) Ingevolge de invoeging van een reeks artikelen betreffende de oorsprongbenamingen wordt het art. 45 van het ontwerp n° 415 nu art. 54.

(11) Senaat - Zitting 1970-71, Document 13, bl. 42.

(12) Kamer - Zitting 1970-71, Document 958, bl. 3.

(13) Door het ministerie van Economische Zaken - Algemene Directie voor Studia en Documentatie - werd einde 1971 een brochure uitgegeven onder de titel « Handels- en Nijverheidsondernemingen ». Oak al gaat het hier om een vulgarisatiewerk, toch mag worden aangestipt dat aldaar op bl. 31 wordt geschreven dat op verzoek van de belanghebbenden, de Minister of bepaalde verenigingen die de bescherming van de belangen van de verbruikers tot doel hebben, de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel de staking kan bevelen voor een tekortkoming aan de bepalingen van de wet van 14 juli 1971.

VREDEGERECHT TE TIELT

27 september 1972.

Rechter : M. J. De Busschere.

Advocaten : Mrs. E. Wauters en D. Van der Meulen.

Pacht. — Derde pachtperiode. — Opzegging voor eigen exploitatie. — Tegen te vroege datum. — Exploitatie door medeëigenaar van een gedeelte van het pachtgoed.

De vier medeëigenaars van een erf, dat ze door erfopvolging verkregen hadden en dat ze op 1 oktober 1951 verpacht hadden, deden bij aangetekende brief van 20 september 1971 (derde pachtperiode) voor een deel van het pachtgoed opzegging tegen 1 oktober 1973, met de kennisgeving van het voornemen dit deel door een van de medeëigenaars te laten exploiteren van de eerste nuttige vervalldag af. De pachter werpt op, dat de opzeggingstermijn van art. 11-3 Pachtwet niet in acht werd genomen, de medeëigenaar die wil exploiteren niet ten minste de onverdeelde helft van het pachtgoed bezit (art. 7, 1°, tweede lid) en art. 8 geen opzegging voor een deel van het pachtgoed toestaat.

a) Het feit dat de opzegging tegen een te vroege datum werd gedaan, belet niet dat ze geldig is, doch brengt mee dat ze slechts uitwerking kan hebben op eerste nuttige datum.

b) Aangezien de medeëigenaar die wil exploiteren door erfopvolging medegerechtigde is geworden, is het zonder belang welk aandeel hij heeft.

c) Gedurende de derde pachtperiode kan krachtens art. 8 van de pachtwet niet alleen voor het geheel maar ook voor een deel van het pachtgoed rechtsgeldig opzegging gedaan worden.

J. Lagae e.a. t./Callewaert.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt de opzegging door eisers aan verweerder gegeven bij aangetekend schrijven van 20 september 1971 geldig en van waarde te horen verklaren en te horen zeggen voor recht dat

verweerder kwestig goed met een oktober 1974 zonder recht noch titel zal gebruiken, dienvolgens verweerder te horen bevelen en veroordelen kwestige opgezegde percelen land, gelegen te Wingene, het ene aan «'t Veld» groot 35 a., en het andere gelegen aan de Kapelleweide, groot ongeveer 30 a., te verlaten, te ontruimen en ter vrije en volle beschikking van verzoekers te stellen met het scheren en het weren van elke eerste vrucht van het lopende jaar en zonder dat het verweerder toegelaten is alsdan enige navrucht te planten of te zaaien, en uiterlijk op 30 september 1974. — en bij gebreke aan verweerder daaraan te voldoen eisers van nu af en vooralsdan te horen machtigen om verweerder van bovengemelde goederen te drijven met al de zijnen en alwie en alwat zich aldaar zoude kunnen bevinden en alle zich aldaar bevindende voorwerpen op de openbare weg te doen stellen, desnoods manu militari — verweerder zich daarenboven van nu af en voor alsdan te veroordelen om aan eisers ten titel van schadevergoeding voor onrechtmatig gebruik van zelfde goederen te betalen de som van 50 fr. per dag voor iedere vertraging te rekenen van 1 oktober 1974 af tot en met de dag van de volledige ter beschikkingstelling van gemelde onroerende goederen — akte te zien en horen geven aan eisers van hun uitdrukkelijk voorbehoud betreffende alle mogelijke achterstallige pachten en lasten, en in het bijzonder betreffende de schade door eisers geleden door het wegnemen van een deel van de haag (6 m.) rond de weide gelegen aan de Kapelleweide en voor het steken van een aalput in deze weide, welke de gezondheid en de zuiverheid van dit goed in het gedrang heeft gebracht — verweerder zich daarenboven te veroordelen tot alle kosten van het geding, kosten van verzoeningsprocedure en rechtsplegingsvergoeding inbegrepen;

Overwegende dat eisers voorhouden dat verweerder in pacht houdt een klein hofstedeke, gelegen te Wingene, groot ongeveer 1 Ha., waarvan 35 aren in eigendom toebehoren aan 1e eiser, de heer Jozef Lagae, en het overige aan 4 eisers in onverdeeldheid ingevolge de nalatenschap van hun ouders, wijlen Jules Lagae-Flavie Vanden Berghe.

Dat zij bij aangetekend schrijven van 20 september 1971 opzegging van pacht betekend hebben aan verweerder tegen eerste oktober 1973 voor 35 a. gelegen aan het Veld en 30 a. gelegen aan de Kapelleweide, dit om reden van het eigen gebruik van een van de medeëigenaars, de heer Jozef Lagae.

Overwegende dat verweerder besluit tot de ongegrondheid van de ingestelde vordering, om volgende redenen: 1) de opzegging van 20 september 1971 is volkomen nietig, gezien er slechts een opzegging gegeven werd voor 2 jaren in plaats van de vereiste drie jaren. 2) De heer Jozef Lagae, die volgens de opzegging het eigen gebruik zal uitoefenen geen medeëigenaar is van ten minste de onverdeelde helft van het verpachte goed. 3) Er tijdens de 3e pachtperiode geen opzegging kan gegeven worden voor een gedeelte van de verpachte goederen.

Nopens de opzeggingstermijn.

Overwegende dat verweerder beweert dat de opzegging hem betekend op 20 september 1971 bij aangetekend schrijven tegen 1 oktober 1973, de wettelijke voorgeschreven opzeggingstermijn van drie jaren, zoals bepaald in art. 8 van de landpachtwet van 4 november 1969 — niet vermeld heeft, zodat deze opzeggingsakte volkomen nietig zou zijn.

Dat inderdaad de landpachtwetgeving minimum- en maximumtermijnen voorzien heeft, zodat in de akte opzegging de juiste opzeggingstermijnen dienen vermeld te worden.

Overwegende dat eisers bij aangetekende brief van 20 september 1971 aan verweerder opzeg gegeven hebben tegen eerste oktober 1973 met vermelding «Wij zijn van zin voormelde onroerende goederen te laten gebruiken door de h. Lagae Jozef, Scheewege D 11, Wingene, medeëigenaar, en dit op de eerste nuttige vervalldag door de wet toegelaten»;

Dat eisers in hun inleidende dagvaarding slechts de geldig en van waarde verklaring van de opzeg vorderen tegen de eerste oktober 1974, hetzij na verloop van de wettelijke termijn van drie jaren.

Overwegende dat weliswaar dient aangenomen te worden dat de akte opzegging betekend werd tegen een te vroege datum, gezien verweerder deze landerijen in uitbating heeft sedert 1 oktober 1951, zodat verweerder zich thans bevindt in de derde pachtperiode;

Dat tijdens de derde en daaropvolgende pachtperiodes slechts een opzegging kan gegeven worden van minstens 3 jaar;

Overwegende dat de rechtsleer en de rechtspraak steeds aangenomen hebben dat een opzeg gegeven tegen een te vroege datum als geldig dient beschouwd te worden tegen de eerstvolgende nuttige datum. (A.P.R. Landpacht n° 106 - Gourdet et Closon - Le Bail à ferme 1961 — n° 97 - Rep. Prat. Compl. I rechtspraak - Dr. R. Eeckloo - Pacht en Voorkoop - n°187 en 191);

Overwegende dat het feit dat opzegging is gedaan tegen een te vroege datum niet belet dat deze opzegging geldig zou zijn, doch medebrengt dat de uitwerking van de opzegging slechts plaats kan hebben op de eerste nuttige datum. Dat het voornaamste bestanddeel van een opzegging is, de wilsuitdrukking om een einde te maken aan de bestaande pachtovereenkomst en dat de misslag betreffende de datum, deze wilsuitdrukking niet te niet doet of opheft;

Overwegende dat de nieuwe pachtwet van 4 november 1969 daaraan niets veranderd heeft behalve dat er rekening moet mee gehouden worden dat de eerstvolgende nuttige datum voor het beëindigen van de pachtovereenkomst moet gelegen zijn binnen een periode van maximum 4 jaar van het geven van de opzegging af. (Dr. R. Eeckloo, Pacht en Voorkoop n° 191-193);

Overwegende dat de opzegging gegeven op 20 september 1971 tegen 1 oktober 1973 volkomen geldig is voor 1 oktober 1974, gezien deze datum gelegen is binnen de wettelijke maximumperiode van 4 jaar.

Dat eisers terecht de geldig en van waarde verklaring vorderen tegen 1 oktober 1974.

Dat de door verweerder ingebrachte opwerping iedere rechtsgrond mist.

Nopens de ingeroepen reden van eigen gebruik.

Overwegende dat verweerder beweert dat de Heer Jozef Lagae voor wiens persoonlijke uitbating opzeg gegeven wordt, niet ten minste voor de helft als mede-eigenaar in deze landerijen gerechtigd zou zijn, zodat bij toepassing van art. 7, 1°, 2 al., deze reden van eigen gebruik niet in aanmerking kan genomen worden;

Overwegende dat ingevolge het overlijden van hun vader, (wijlen de Heer Jules Lagae) op 29 september 1946 eisers onverdeelde eigenaars geworden zijn van een aantal onroerende goederen gelegen te Wingene, waarvan o.m. 30 a. gelegen aan de Kapelleweide en door verweerder in pacht gehouden, deel uitmaken;

Dat gezien de heer Jozef Lagae ingevolge erfopvolging medegerechtigde geworden is in dit perceel land, het zonder belang is welk aandeel hij hierin bezit;

Dat artikel 7, 1°, al. 2, in fine zeer duidelijk is;

Overwegende dat de overige 35 a., waarvoor opzeg gegeven werd en gelegen aan 't Veld, in volle eigendom

toebehoren aan de heer Jozef Lagae zoals blijkt uit de akte van notaris Calmyn dd. 29 november 1948 ;

Overwegende dat voor het eigen gebruik van de heer Jozef Lagae, zoals ingeroepen in de akte opzegging volkomen voldaan is aan de voorschriften van art. 7, 1°, van de landpachtwet en dat de opwerping van verweerder evenmin kan weerhouden worden.

Nopens de gedeeltelijke opzegging tijdens de derde pachtperiode.

Overwegende dat verweerder inroept dat tijdens de derde pachtperiode een opzegging voor een gedeelte van de in pacht gehouden goederen niet toegelaten is, zich beroepende op de bepalingen van art. 8 van de landpachtwet van 4 november 1969 ;

Dat in tegenstelling met de opzegging voor eigen gebruik voor het geheel of een gedeelte van het pachtgoed bij het verstrijken van iedere pachtperiode, er slechts opzegging voor eigen gebruik voor het gehele pachtgoed zou kunnen gegeven worden in de loop van de derde en de daaropvolgende pachtperioden en dus niet voor een gedeelte ;

Dat dit zou blijken uit de tekst van art. 8 van de Landpachtwet waar alleen sprake is van « om zelf het verpachte goed te exploiteren » terwijl art. 7 1° vermeldt « om zelf het verpacht goed geheel of gedeeltelijk te exploiteren » ;

Dat zekere rechtsleer ook deze stelling verdedigt. — G. Traest d'Udekem d'Acoz H. en Snick 1. — Het Pachtrecht — Dr. R. Eecloo — Pacht en Voorkoop n° 152 ;

Overwegende dat in art. 1775 van het Burg. Wetboek, zijnde de vroegere landpachtwetgeving, omschreven werd dat aan de landpacht slechts een einde kon gesteld worden mist een geldige opzegging van minstens twee jaar ;

Dat een opzegging voor een gedeelte van het pachtgoed mogelijk was, gezien art. 1775 en art. 1776 van het Burg. Wetb. daarnopens geen de minste beperkingen voorschrijven ;

Dat het adagium « qui potest plus, potest minus » van toepassing is op de landpachtvereenkomsten ;

Overwegende dat de rechtsleer en de rechtspraak steeds aanvaard hebben dat het mogelijk is om een einde te stellen voor een gedeelte van het pachtgoed. (A.P.R., Landpacht, n° 71 — Gourdet et Closos, Bail à ferme, 1961, n° 74 — Savatier, Manuel juridique des beaux ruraux, blz. 215, n° 184) ;

Dat de pacht van onbepaalde duur overeenkomstig de regelen van kracht in zake overeenkomsten van onbepaalde duur, het voorwerp kan zijn van éézijdige ontbinding, hetzij voor het geheel, hetzij voor een gedeelte. (Cass., 30 april 1969, Arresten Hof van Cassatie, 1969, - 830 Pas. 1969, I, 779) ;

Overwegende dat bij het tot stand komen van de nieuwe landpachtwetgeving van 4 november 1969 herhaaldelijk over het geven van opzegging voor een gedeelte van het pachtgoed gehandeld werd, zoals blijkt uit de voorbereidende werken ;

Overwegende dat de Heer Senator R. Vande Kerckhove in zijn verslag voor de Senaatscommissie over het voorstel tot wijziging van de landpachtwetgeving verklaart « Is opzegging voor een gedeelte van het pachtgoed mogelijk ? Dit is niet toegelaten voor zover het pachtgoed eigendom is van een en dezelfde pachter ». (Senaat - Verslag n° 295, 31 maart 1965, blz. 21) ;

Dat het wetsontwerp door de Senaat aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers overgezonden in art. 7, 1° bepaalt « het verpachte goed te exploiteren of de exploitatie ervan over te dragen aan zijn echtgenoot, aan zijn afstammelingen of aangenomen kinderen of aan die van zijn echtgenoot.

« Omvat het pachtgoed waarvoor opzegging is gedaan slechts een gedeelte van het bedrijf van de pachter, dan kan die reden niet in aanmerking worden genomen dan op voorwaarde dat deze verrichting geboden is ter wille van een onbetwistbaar economisch of familiaal belang en sociaal zo gewichtig is dat het aan de zittende pachter toegebrachte nadeel gewettigd is ». (Kamer van Volksvertegenwoordigers, n° 1043, 9 april 1965) ;

Dat door de heer A. De Nolf, volksvertegenwoordiger, een aantal amendementen tot wijziging van het wetsontwerp van de Senaat ingediend werden — 15.12.1966, n° 95/3 en 18.4.1967, n° 95/8 ;

Dat door de Heer M. De Wulf, volksvertegenwoordiger, een amendement ingediend werd strekkende tot het weglaten van het tweede lid van art. 7, 1°, 12.4.1967, n° 95/7, hetwelk eenparig aangenomen werd, niettegenstaande de heer Minister van Landbouw laat opmerken dat de aanname van het amendement van de heer De Wulf tot gevolg zal hebben dat er voor de eigenaar geen verplichting meer zal bestaan om gans het bedrijf op te zeggen, maar dat hij de mogelijkheid zal hebben om b.v. één of twee ha. uit een groot bedrijf te nemen (Aanvullend verslag Kamer Volksvertegenwoordigers, n° 95/10 van 11 mei 1965) ;

Dat zelfde verslag van 11 mei 1967 vermeldt dat na de aanvaarding van de amendementen van de heer De Wulf (n° 95/7) en van de heer De Nolf (n° 95/8) de Commissie van Landbouw voorstelt de woorden « geheel of een gedeelte van » in te voegen in de eerste regel van 1° van het art. 7 ;

Dat de heer Lerouge, verslaggever, in de Kamer van Volksvertegenwoordigers op de zitting van 7 juni 1967 verklaart : « Il sera donc désormais permis de donner congé pour tout ou partie du bien loué. » (Kamer van Volksvertegenwoordigers, Parl. Handelingen, 7 juni 1967, blz. 15) ;

Dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers de tekst van art. 7, 1° omschreven wordt « het door de pachter te kennen gegeven voornemen om zelf het verpachte goed geheel of gedeeltelijk te exploiteren... » (Parl. Handelingen, 8 juni 1967, blz. 10) ;

Overwegende dat de Heer Senator R. Vande Kerckhove in zijn nieuw verslag voor de Senaatscommissie van 3 juni 1969 vermeldt « Eigen exploitatie — volgens een tekst van de Kamer kan er opzegging gegeven worden voor een gedeelte van het pachtgoed onder dezelfde voorwaarden als degene die gelden voor de opzegging voor het pachtgoed in zijn geheel. De Senaat had de opzegging voor een gedeelte van het pachtgoed afhankelijk gesteld van sommige speciale voorwaarden (onbetwistbaar economisch of familiaal belang en sociale gewichtige reden opwegende tegen het aan de zittende pachter toegebrachte nadeel) ; de Kamer vond dat zulke regeling in de praktijk ontoepasselijk is en aanleiding zou geven tot ontelbare rechtsgedingen. » (Senaat — Verslag nopens ontwerp tot wijziging van de landpachtwetgeving n° 422, 3 juni 1969). Dat de door de Kamer van Volksvertegenwoordigers voorgestelde tekst van art. 7 door de Senaat aangenomen werd en de definitieve wettekst geworden is ;

Overwegende dat uit de voorbereidende werken ook blijkt dat tijdens de besprekingen over « het voornemen om het verpachte goed zelf te exploiteren » er nooit een onderscheid gemaakt werd tussen de verschillende voorgestelde pachtperioden ;

Dat het geven van opzeg voor eigen gebruik steeds behandeld werd met betrekking tot alle welkdanige pachtperioden ook, zonder dat er ooit enig onderscheid gemaakt werd voor de eerste of tweede pachtperiode, voor de derde en daaropvolgende pachtperioden of de verlengingsperiode van 9 jaar en de pachtperioden van onbepaalde duur ;

Overwegende dat de Senaat drie pachtperioden aannam — de eerste pachtperiode die niet korter mocht zijn dan

9 jaren, een daaropvolgende wettelijke verlengingsperiode van 9 jaren en gevolgd door een onbepaalde periode ;

Dat, rekening houdende met deze drie pachtperiodes, het geven van de opzeg geregeld wordt « art. 7 — in afwijking van art. 5 kan de verpachter bij het verstrijken van de eerste gebruiksperiode of van de wettelijke verlengingsperiode de pacht beëindigen indien hij van een ernstige reden doet blijken » en dan worden de 10 redenen voor opzegging opgesomd.

« Art. 8. Gedurende de wettelijke verlengingsperiode kan de verpachter in afwijking van art. 5, de pacht beëindigen met het oog op de exploitatie van het pachtgoed door hemzelf, of door de personen opgesomd in art. 7, 1°, maar alleen indien die bevoegdheid uitdrukkelijk in de pacht-overeenkomst voorbehouden is.

« Art. 9. Gedurende de onbepaalde periode van verlenging kan de verpachter de pacht beëindigen om een van de redenen opgesomd in art. 7 » (Kamer van Volksvertegenwoordigers, n° 1043, 9 april 1965 ;

Overwegende dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers bepaald wordt dat de eerste pachtperiode niet korter mag zijn dan 9 jaren en dat bij gebreke aan geldige opzegging de pacht verlengd wordt voor opeenvolgende perioden van negen jaren ;

Dat na aanvaarding van de amendementen ingediend door volksvertegenwoordiger De Nolf bij de art. 7, 8 en 9, de Commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers voorstelt om een duidelijker tekst te bekomen, de artt. 7 en 8 als volgt op te stellen : « art. 7. De verpachter kan bij het verstrijken van de eerste en tweede pachtperiode en in afwijking van art. 4, tijdens de daaropvolgende perioden een einde maken aan de pacht om volgende redenen » en twee redenen worden opgegeven : 1) het eigen gebruik ; 2) de aanwending van kleine percelen voor gezinsdoeleinden of ontspanning ; en artikel 8 « Ongeacht de in artt. 6 en 7 bedoelde redenen kan de verpachter bij het verstrijken van elke periode een einde maken aan de pacht indien hij van een der volgende redenen doet blijken » en dan volgen de 9 redenen voor opzegging. Het art. 9 wordt geschrapt gezien het geen redenen van bestaan meer heeft daar de Commissie de « onbepaalde periode » niet aanvaard heeft. (Verslag - Kamer van Volksvertegenwoordigers n° 95/6, 22 maart 1967) ;

Overwegende dat na nieuwe bespreking in de Commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en aanvaarding van nieuwe amendementen art. 7 en art. 8 opnieuw verwerkt worden en wordt voorgesteld, art. 7 « De verpachter kan bij het verstrijken van elke pachtperiode een einde maken aan de pacht indien hij van een ernstige reden doet blijken » en dan geeft men de opsomming van de 11 redenen tot opzegging, zodat art. 7 en art. 8 opnieuw samengevoegd worden en art. 8 bepaalt « gedurende de wettelijke verlengingsperiode kan de verpachter, in afwijking van art. 4, de pacht beëindigen... » « gedurende elk van de opeenvolgende pachtperiodes met uitsluiting van de eerste en de tweede kan de verpachter in afwijking van art. 4 een einde maken aan de pacht om zelf het verpachte goed te exploiteren... » (Kamer van Volksvertegenwoordigers — Aanvullend verslag van 11 mei 1967) ;

Dat door de Kamer van Volksvertegenwoordigers op de zitting van 8 juni 1967 de door de Commissie voorgestelde tekst van art. 7 aanvaard wordt, terwijl de tekst van art. 8 enigszins gewijzigd wordt, gezien het 1° alinea van dit artikel « gedurende de wettelijke verlengingsperiode kan... » weggelaten wordt. (Parl. Handelingen, 8 juni 1967, blz. 10 - Senaat, n° 285, 8 juni 1967) ;

Overwegende dat uit al deze parlementaire besprekingen terecht mag afgeleid worden dat in geval er een beperking zou moeten zijn voor de gedeeltelijke opzeggingen gedurende de derde en daaropvolgende pacht-

perioden dit uitdrukkelijk in de tekst van de wet zou opgenomen zijn ;

Dat nergens vermeld wordt dat de regeling van opzegging voor eigen gebruik voor art. 8 een andere zou zijn dan voor art. 7 ;

Overwegende dat het naast elkaar stellen van art. 7, 1° en art. 8 van de landpachtwetgeving van 4 november 1969 alsof in art. 8 een andere toestand bedoeld wordt die om bepaalde redenen anders zou moeten geregeld worden, uit niets blijkt ;

Overwegende dat een redenering a contrario niet kan aangenomen worden, doch wel per analogie ;

Overwegende dat het tekstargument als zou uit art. 8 een andere regeling moeten gehaald worden dan uit art. 7, 1°, moet wijken omdat hiervoor geen enkele steun kan gevonden worden noch in de voorbereidende werken, zelfs niet in enige economische of sociale beschouwing ;

Dat alle redenen die aanwezig waren om art. 7, 1° te wijzigen ook aanwezig zijn bij de toepassing van art. 8 ;

Dat art. 8 het accent niet legt op het opzeggen van het geheel, maar op de redenen van opzeg gedurende de derde of de daaropvolgende perioden ;

Dat rekening houdende met de talrijke besprekingen nopens de opzegging voor elgen gebruik en de zeer positieve stellingname daarnopens tijdens de behandeling in de Commissies van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat het zeker nooit de bedoeling van de wetgever kan geweest zijn om tijdens de derde en daaropvolgende pachtperiodes de opzegging voor een gedeelte van het pachtgoed uit te sluiten ;

Dat zo de wetgever een andere bedoeling zou gehad hebben hij minstens op zeer duidelijke wijze de woorden « geheel het pachtgoed » in art. 8 zou hebben laten opnemen ;

Overwegende dat in rechte de landpachtwetgeving afwijkt van het gemeen recht en dienvolgens strikt beperkend dient uitgelegd te worden ;

Dat er zeker geen grotere beperkingen kunnen ingevoerd worden dan deze die uitdrukkelijk door de wet voorzien zijn ;

Overwegende dat H. Closon — Le Bail à ferme 1970 in art. 118 blz. 240 schrijft bij de bespreking van de opzegging tijdens de derde en daaropvolgende pachtperiodes « Ce droit, le bailleur peut l'exercer pour tout ou partie du bien loué. »

Overwegende dat de opzegging zoals door eisers gegeven voor een gedeelte van het pachtgoed tijdens deze derde pachtperiode volkomen rechtsgeldig is.

Overwegende dat de door hen ingestelde vordering tot geldig en van waarde verklaring van de opzeg tegen 1 oktober 1974 volkomen gegrond voorkomt.

Om deze redenen ;

Alle tegenstrijdige en meeromvattende besluiten als ongegrond verwerpende,

Wij Vrederechter,

rechtdoende op tegenspraak,
verklaren de ingestelde vordering ontvankelijk en volkomen gegrond,
dienvolgens ...

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

BALIELEVEN

Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen.

Verslag over de lezing van psychiater Dr. S. Landuyt over « De Psychiater en de psychiatrische Commissie » en het daaropvolgend debat.

De Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen organiseerde op donderdag 25 jan. 1973 een debat met betrekking tot de toepassing van de wet van 1 juli 1964 « tot Bescherming van de Maatschappij tegen de Abnormalen en Gewoontemisdadigers ».

In de ruime Rotondezaal van het Internationaal Zeemanshuis, hield psychiater Dr. S. Landuyt, hoofd van de psychiatrische afdeling van het Stuivenberggasthuis, vooraf een uiteenzetting over « de psychiater en de psychiatrische commissie ».

In een helder en boeiend betoog onderzocht spreker hoe deze wet thans in de praktijk wordt toegepast, op welke wijze deze toepassing naar zijn oordeel in de onmiddellijke toekomst beter en efficiënter kan worden gemaakt en tenslotte, wat op langere termijn, doch dringend, in het werk zou moeten gesteld worden om de behandeling, in de ruimste zin van het woord, van wat thans nog de « abnormalen en gewoontemisdadigers » worden genoemd, te verbeteren.

Zo vroeg Dr. Landuyt zich af waarom aan de psychiater deskundige aangesteld door het gerecht, steeds dezelfde formele vraag naar de geestesstoornis van de verdachte wordt gesteld en alleen deze vraag.

Waarom zou men zowel de rechter als de advocaat niet toelaten andere vragen te stellen, o.m. met betrekking tot de gevolgen van de internering ?

Waarom wordt een dergelijke vraag uitsluitend gericht tot een psychiater, die zich inmiddels gewoon gemaakt heeft te werken in teamverband met psychologen en maatschappelijke werkers :

— De maatschappelijke werker kan aandacht besteden aan de psycho-sociale en familiale kontekst waarin de betrokkene leeft, inlichtingen verschaffen omtrent zijn « kan- sen » in familiaal-sociaal verband ;

— De psycholoog kan het IQ van de betrokkene exact bepalen, bijgevolg beter oordelen over de al of niet ernstige staat van geesteszwakte, de graad ervan bepalen, beter antwoord verschaffen omtrent de mogelijkheid van betrokkene om abstrakt of consistent te renderen ;

— Het team zelf, kan beter de respektieven van behandeling beantwoorden.

Het antwoord van de psychiater-deskundige op de juridische vraag is medisch, d.w.z. benaderend, subjectief : « de meest objectieve wijze om objectief te zijn is door de psychiater te aanvaarden dat hij subjectief is ».

Zijn antwoord op de gestelde vraag van uit het medisch systeem te vertalen in het juridisch systeem, is moeilijker dan de vertaling van de ene taal in de andere.

Zo zijn toestanden van geestesziekte tijdelijk : de essentiële onvoorzienbaarheid van de psychiatrische vraag kan moeilijk omgezet in het juridisch antwoord op deze vraag bv. : « is de betrokkene gek gebleven of zal hij nog gek worden ? »

Zo ook kent, zowel de ernstige staat van geestesstoornis (psychopathie) als de ernstige zwakzinnigheid (oligofrenie) een gradatie waarover ernstig kan gediskuteerd worden, bv. het begrip psychopathie bij Dr. X is niet gelijk aan hetzelfde begrip bij Dr. Y.

Onafgezien van deze « technische » moeilijkheden, bestaat de psychiater-deskundige volgens Dr. Landuyt te weinig tijd aan zijn onderzoek naar het antwoord op de juridische vraag.

Hij die denkt volgens normen van een andere orde dan

de juridische, d.i. op basis van kwantitatieve correlaties gesteund op een mensmodel waaraan de meesten geen weet hebben, verschaft een subjectief antwoord na een uiterst kort onderhoud met de verdachte, daar waar een interview van minstens driemaal 1 uur en even zoveel tijd voor het op schrift stellen van zijn verslag, een minimum vereiste is voor een degelijk onderzoek.

Tegen de besluitvorming van de psychiater-deskundige, heeft de verdachte en/of zijn advocaat geen adequaat verhaal, de rechter geen controlemogelijkheid.

De psychiater heeft op zijn beurt geen benul van het juridisch denken. Ten overstaan van deze moeilijkheid dient er, volgens spreker, omwille van de rechtvaardigheid, overwogen te worden zowel van de kant van de maatschappij als van deze van het individu een expert aan te stellen. Wijl de geïnterneerden meestal tot de « lagere », d.w.z. minder begoede klasse behoren, dienen de kosten daartoe gedragen door de gemeenschap.

Verder pleitte Dr. Landuyt voor het wegwerken van de thans bestaande halfslachtigheid : ofwel slechte straf, ofwel slechte behandeling. Wij moeten, zo meende hij, in de richting van een goede behandeling en de vraag of straf, straf is, en behandeling, behandeling, is daarbij irrelevant : Zelfs iemand die « onverantwoordelijk » is, zou, om therapeutische redenen, moeten kunnen gestraft worden en tegelijkertijd een (medische) behandeling ondergaan. De notie van maatschappelijke gevaarlijkheid speelt daarbij een rol. Zij is zeer delikaat en moet volgens spreker met de grootste omzichtigheid worden behandeld.

De behandeling tijdens de internering zou volgens Dr. Landuyt moeten ingericht naar analogie met de wet op de jeugdbescherming. Thans worden de meeste patiënten die een misdrijf plegen opgesloten, terwijl de niet-misdadigers een ambulante behandeling genieten. Waarom zou men, indien er geen toegenomen maatschappelijke gevaarlijkheid bestaat, de belanghebbenden blijven interneren ? De wet verwijst hen niet naar een of ander centrum van geestesgezondheid !

Alhoewel Dr. Landuyt erkent dat sedert de wet van 1 juli 1964 heel wat verbeterd is, wat o.m. met zich meebracht dat ook de sociale wetgeving, zou het schoorvoetend, zich aanpaste (Ziekenuitkeringen), hekelt hij scherp de (juridische) procedure van herziening van de maatregel om de 6 maanden, die volgens hem (medisch) totaal onzinnig is. Er worden door de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij beslissingen genomen die een draagwijdte hebben van een half jaar, terwijl in dezelfde periode de geestesstoornis of de sociale gevaarlijkheid kan veranderd zijn of opgehouden hebben te bestaan.

Anderzijds, staat tegen deze beslissingen over de geïnterneerde geen mogelijkheid van verzet of hoger beroep open, want het is geneeskunde ! Er kan gedurende die periode geen andere behandeling o.m. in de zin van zelfs maar een licht gewijzigde opsluiting, worden overwogen.

Zelfs de onkreativiteit binnen het bestaande systeem, heeft volgens Dr. Landuyt, tot op heden belet dat er zou gedacht worden aan iets zo vanzelfsprekend als het omschakelen van bepaalde afdelingen van de instellingen in rendabele beschutte werkplaatsen waardoor de geïnterneerde zou kunnen medewerken aan het in standhouden van een stuk economie, door zijn arbeidsinkomen bijdragen in een beter onderhoud van zijn gezin, zijn (betere) behandeling helpen bekostigen, en voorzien in zijn hotelkosten.

Er moet ook meer aandacht besteed worden aan de weerslag van de internering op de onmiddellijke omgeving van de betrokkenen. Hij kan nefast zijn en het is de taak van de advocaat daar de rechter, respektievelijk de Commissie, op te wijzen en tegelijkertijd een andere behandeling voor te stellen. Een betere opleiding van de jonge advocaten inzake psychiatrische en psycho-sociale problematiek is daartoe noodzakelijk.

Bij de nabehandeling is er gelukkig een splitsing tussen internering (opsluiting) en (medische behandeling). Het einde van de behandeling wordt echter niet voorbereid. Het toezicht op — en de begeleiding van — de gewezen geïnterneerde is summier: geen opvangcentra, geen therapeutische verwijzing na het verlaten van de instelling.

Voor de op proef in vrijheidgestelde, de gewone man, is het dikwijls zeer moeilijk de juridische draagwijdte van een voorlopige invrijheidstelling op proef en onder voorwaarde, te begrijpen en mag men in dat verband van hem niet meer verlangen dan van de « normale » mens!

Dringend zijn dus:

— De oprichting van een onderzoeksteam dat de kandidaat-geïnterneerde zal onderzoeken

— Een goed observatiecentrum

— Een herziening van de rechten van de verdediging en een betere opleiding van de jonge advocaten inzake psychiatrie en psycho-sociale problematiek

— Een betere uitbouw van de psycho-sociale voorzieningen.

Van meer fundamentele aard is:

— Een wetenschappelijk herdenken van de waarde van de opsluiting voor het doel dat men nastreeft.

— De wenselijkheid om de ganse internering van onderzoek tot en met behandeling te lichten uit het gewone strafrecht en

— ze met geëigende werkwijzen, als een vorm van nieuwe aanpak van maatschappelijke problemen, uit te rusten.

Deze uiteenzetting werd aandachtig gevolgd en zeer geapprecieerd door de talrijk opgekomen confraters, vooral de jongeren, die zich blijkbaar, omwille van het feit dat zij dikwijls ambtshalve worden aangesteld om de belangen van de geïnterneerde voor de Commissie te behartigen, scherper bij deze problematiek betrokken voelen.

Zij lieten zich dan ook niet onbetuigd in het daaropvolgend debat, dat naar hun aller gevoel iets te vroeg werd afgebroken.

Luc De Pauw.

TIJDSCHRIFTEN

Omnilegie, jaargang 1972 - november.

Rechtspraak.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, jaargang 1972 - nr. 6.

Van Impe Herman, De werking van de Cultuurraden: naar een nieuwe vorm van parlementarisme. — Prof. mr. J. in 't Veld, Ruimtelijke ordening in Nederland en België. — Marc Maresceau, Theorie en praktijk van het primaat van het Europese Gemeenschapsrecht in Frankrijk. — J. Suetens, De afdeling wetgeving van de Raad van State en de Grondwet, artikelen 99, 100 en 104 (nieuw). — M.L. Prakke, De vereniging voor administratief recht beraadslaagt over Staatsrecht. — R. Elst, Gelijke toegang tot overheidsbetrekkingen voor man en vrouw. — R. Van Dale, Enkele beschouwingen over het statuut van het personeel van het gesubsidieerd onderwijs. — F. Beirnaert, Gemeentewezen. — Rechtspraak. — Boekbesprekingen. Inhoudstafel 1972.

Nederlands Juristenblad, jaargang 1973 - nr. 5.

Mr. H.W.R. Beerling, Motivering door de rechter van de strafmaat. — Mr. Ed. Emmering, Lesbische liefde in een beschuifabriek. — Mr. R.A. Rueb, Monnikenwerk (Uitslag enquête omgangsregelingen). — Mr. E.G.J.M. Bogaerts, Omgangsregelingen in hoger beroep. — Mr. M.J.P. Verburgh, Internationale competentie bij echtscheiding. — Rechtspraak. — Publikatieblad E.G.

Weekblad voor Privaatrecht, notaris-ambt en registratie, jaargang 1973 - nr. 5203.

Prof. Mr. P. de Haan, Registergoederen en openbare registers volgens het Gewijzigd Ontwerp B.W. (II, slot). — Mr. W.G. de Vries, Wordt er misbruik van 'verzorgingsplicht' gemaakt? — Mr. J.M. Bast, Van der Woude en het 'langstlevende al'. — Berichten en mededelingen.

Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, jaargang 1973 - nr. 3-4.

Serge L. Levitsky; Protection of Individual Honour and Dignity in Pre-Petrine Russian Law. — F. Temmerman; Het landsheerlijk kerkbestuur van de Evangelische kerk in Duitsland.

G. Köbler, Der Oberdeutsche Esago, Ein Beitrag zur Lehre vom gemeingermanischen Gesetzessprecheramt. — Klaus Luig, Zur Verbreitung des Naturrechts in Europa. — Comptes rendus. — Chronique. — Ouvrages reçus. — Table des matières du Tome XL.

Data Juridica, jaargang 1973. - nr. 1.

Algemeen. — Auteursrecht / Industriële eigendom. — Belastingrecht. — Bestuursrecht. — Burgerlijk procesrecht. — Burgerlijk recht. Europees recht. — Handelsrecht. — Internationaal privaatrecht. — Internationaal recht. Sociaal recht. — Staatsrecht. — Strafrecht / Strafprocesrecht. — Verkeersrecht / Vervoerrecht.

Journal des Tribunaux, jaargang 1973 - nr. 4814.

Charley del Marmol, Réflexions sur l'utilisation des techniques contractuelles dans la vie des affaires. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue de droit pénal et de criminologie, jaargang 1973 - nr. 4.

A. Glesener, Le classement sans suite et l'opportunité des poursuites. — L. Van Outrive, Stigmatisation: un prolongement de l'analyse criminologique. — J.D., Réforme des conditions de détention et de l'exécution des peines privatives de liberté en France. — A. Burniat - Herscovici, La condition des étrangers en Belgique. — J. Messinne, Union Belge et luxembourgeoise de droit pénal-Assemblée du 26 octobre 1972 à Liège. — M. A., Congrès de psychiatrie et de neurologie de langue française. LXXe session Tunis 1972. — M.A. / Société royale de médecine mentale de Belgique. Séance du 23 septembre 1972. — Bibliographie. — Revues. — Jurisprudence.

Revue générale des assurances et des responsabilités, jaargang 1973 nr. 1.

Jean-Luc Fagnart, Le transport bénévole et l'acceptation des risques. — Louage d'ouvrage. — Voirie. — Divers. — Règl. gén. Ayants droit. — Procédure. — Chose jugée au pénal. — Prescription. — Personnes. — Individuelle. — Loi fond. — Chemin du travail. — Addendum.

Revue Internationale des Sciences Administratives, jaargang, 1972 - nr. 4.

P. Legendre, Le régime historique des bureaucraties occidentales. Remarques sur le cas français. — E.N. Gladden, Administration publique et Histoire. — T. Tsién, Evolution de la conception du fonctionnaire en Chine. — A. Holleaux, Les nouveaux aspects de l'information de l'Administration: un problème d'intégration. — R.V. Segsworth, L'expérience canadienne en P.P.B.S. et analyse de politique. — Résumés des articles publiés en langue anglaise. — Ecoles et instituts d'administration publique. — Bibliographie sélectionnée. — Informations, Coopération technique, Nouvelles. — Chronique de l'institut. — Table des matières de l'année 1972.